

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatum Serie Vigessimvm-Octavvm De Matrimoniis, &
Sponsalibus, cum Indicibus necessariis

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

De dissolutione Matrimonij quoad thorum & habitationem. Pun. 6.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76659](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76659)

Cod. de repudiis. Authent. de nuptiis §. mitiores collat. 4. Et licet aliquando causa vigente ingenui soleant hac affici punitione, id contingit cum in minori aetate sunt constituti. Quapropter (nisi causa gravissima vigeret) peccatum mortale existimarem eam punitionem, etiamsi in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se vxorem maxime dedecet, & in plurimum sententia sufficientem praebet diuortij causam. Atque ita sustinent Sorus, lib. 5. de iustit. quest. 2. art. 2. in fine corp. Arag. 2. 2. quest. 65. art. 2. vers. de marito. Sanch. lib. 10. difficult. 18. num. 16. plures referens Molin. tractat. 3. disputat. 2. in fine numero 20. Rora apud Farinac. decis. 371. Basil. Ponce, lib. 9. cap. ult. num. 5.

- 4 Duo vero in hac punitione seruanda sunt; primum, ne puniitio delictum excedat, sed illi commensuretur; quin potius expedit vt maritus leuius vxorem puniat, quam delictum exigat. Etenim hac ratione pax, mutuaque beneuolentia inter ipsos conseruabitur. Secundum, ne ex odio puniitio fiat, sed ex charitate, zeloque iustitiae ad correptionem, emendationemque vxoris, & in domesticorum exemplum.

PUNCTUM VI.

De dissolutione matrimonij quoad thorum, & habitationem.

1 Hucusque de proprietatibus matrimonij sumus locuti, superest differamus de eius contrariis. Matrimonium namque diximus vinculum esse indissolubile, obligationemque secum trahere reddendi debitum, simulque cohabitandi. Et licet iudeis fuerit permillum matrimonium consummatum dissoluere Deuteronom. 24. & Malachias, 2. At post legem Euangelicam Matth. 5. & 19. nec Iudeis, nec Gentilibus permillum est vinculum matrimonij consummatum dissoluere: solum enim fauore fidei matrimonio infidelium conceditur dissolutio, si alter ad fidem conuertatur, altero in infidelitate remanente. Extra huic casum vinculum matrimonij consummatum tam fidelium, quam infidelium indissolubile persistit, sola morte coniugis dissoluendum, vti tanquam de fide certum definitum est ab Alexand. III. cap. ex parte de Sponsalibus, & a Concil. Florent. in Armenor. instrust. & a Trident. sess. 24. can. 10. Neque his obstat quod Christus Dominus Matth. 19. dixerit: Quicumque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit moechatur, & qui dimissam duxerit moechatur, quasi diceret ex causa fornicationis dimitti vxorem posse, & aliam duci absque moechia; id enim indicat exceptio illa nisi ob fornicationem. Non inquam obstat, quia Christus Dominus solum dixit moechari eum, qui vxorem dimittit extra causam fornicationis. At de dimittente causa fornicationis existente (inquit Caietan. in praesenti) nihil decidit. Praeterea Christus Dominus, voluit eo in loco libellum repudij, quo matrimonij vinculum, & mutua coniugum habitatio dissoluebatur omnino tollere, & solum permittere dissolutionem cohabitationis ex causa fornicationis, ideoque inquit, Quae vxorem suam dimiserit excepta causa fornicationis moechatur, quia iniuste dimittere facit eam moechari. Praedictus ergo Textus dissolutionem cohabitationis interdicit nisi ex causa fornicationis, nullo verbo facta de dissolutione vinculi coniugalitatis, sicuti explicat August. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 9. Abulens. c. 19. Matth. quest. 76. Maldonat. & Iansen. ibi. Sanch. lib. 10. de matr. disp. 2. num. 3. vbi alios Textus contrarium indicantes explicat. Quocirca questio versatur, quibus ex causis obligatio thori, & coniugalitatis habitacionis dissolui inter coniuges possit; Et nemini est dubium posse dissolui ex mutuo consensu, quia nullo iure inuenitur interdictum, quin potius colligitur concessum ex Paulo 1. Corinth. 7. debet tamen fieri dissolutio non ex odio, & indignatione, sed amore castitatis, & absque incontinentiae periculo, ideoque mature, & longa examinatione facta, & non aliter haec separatio facienda est, vt frequenter omnes Doctores consulunt. Superest ergo examinandum, qualiter ex delicto haec cohabitatio dissoluitur?

§. I.

An ex causa fornicationis dissolutio coniugalitatis habitacionis fieri possit?

- 1 Adulterium causa est sufficiens, vt vir ab vxore in perpetuum diuortetur.
- 2 Nomine adulterij qualibet copula etiam sodomitica intelligitur.
- 3 Debet adulterium formale esse.

1 Adulterium vxoris causam esse sufficientem, vt vir ab vxore diuertere in perpetuum possit, constans est omnium Catholicorum sententia ex illo Matt. 5. & 19. Ego autem

dico vobis, quicumque dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, &c. Et ex cap. significasti. Cap. gaudemus. C. ex litteris de diuort.

Et licet Christus Dominus, alique Textus Iuris Canonici solum de adulterio vxoris vitio grauiori mentionem fecerint, ideoque Caiet. in illud. Matth. 19. censuerit solum vix concedi ob adulterium vxoris separationem. At verissima sententia defendit in hac causa vtrumque coniugem pariter esse, licetumque esse vxori ob adulterium viri diuortium celebrare. Non enim censetur coniuges obligari ad mutua cohabitationem, & debiti redditionem, nisi quatenus sibi inuicem fidem daram serauerint. Quare cae fide violata ab obligatione reddendi debitum, mutuoque cohabitandi innocens siue vir sit, siue foemina absolutus, sicuti pluribus comprobatur Sanch. lib. 10. disp. 3. num. 6. Farinac. 4. tom. quest. 147. num. 9. Guierri. de matrim. cap. 129. num. 2. Coninch. disp. 35. dub. 1. initio & num. 6. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 16. a num. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 8. Gaspar Hurtado disput. 11. difficult. 2. & colligitur aperte ex illo Pauli 1. Corinth. 7. His qui matrimonio iuncti sunt praecipio, non ego, sed Dominus, vxorem a viro non discedere (subintelligit absque iusta causa.) Quod si discesserit (nempe ex iuxta causa) manere inuicem, aut viro suo reconciliari. Supponit ergo Paulus et aliqua causa iusta posse vxorem a marito discedere, aliam congeret eam viro suo reconciliari, nullatenusque optionem daret se viro reconciliandi, vel continenter viuendi. Quod si aliquam causam iustam discedendi a marito vxor habere possit, maxime adulterium, quod fides sibi data violatur.

Nomine adulterij ratione cuius diuortium celebrari ab innocente possit, etsi aliqui censuerint solum copulam naturalem cum alieno viro, vel foemina esse intelligendam, communis sententia defendit teste Abbate in cap. maritus de adulter. num. 3. Sanch. lib. 10. disp. 4. num. 3. Coninch. disp. 35. dub. 1. conclus. 5. Basil. Ponce, cap. 16. num. 5. dicto cap. 7. n. 7. Gaspar Hurtado dicta difficult. 2. Riccio decisi. 273. in praxi, & alii sodomiam, & bestialiam intelligi, quia his criminibus caro coniugis in alienam diuiditur contra matrimonij fidem. Debet autem sodomia, & bestialitas completa esse, id est cum seminis effusione, aliam non perfectam in alienam carnem esse diuisio, neque consummata iniuria, neque sufficiens diuertendi causa. Quod a fortiori procedit in tactibus, pollutione, siue secum tantum, siue cum alio, vt aduertunt omnes praecitati Doctores.

Debet autem adulterium occasione diuortij praebent formale esse; quare si ex aliquo capite ab ea malitia excusatur, eo quod ignoranter, vel per violentiam commissum sit, nullo modo occasione diuortij praebere potest, quia alteri coniugi iniuriosum non est, vt recte ex omnium sententia docet Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 8. Sanch. lib. 10. disp. 5. a n. 11. Argum. cap. cum per bellicam. 3. 4. q. 2. Et leg. vxor 7. Cod. de repudiis. Quinimo Abbas conf. 4. n. 3. volum. 1. Rosella verbo Adulterium. n. 1. Sylu. ibi q. ult. Armilla n. 5. Tabiena, q. 1. n. 3. Gratia 2. p. decisi. lib. 1. cap. 12. n. 72. casu 2. Et inclinat Gregor. Lopez, leg. 7. verbo per fornicat. tit. 9. part. 4. Et probabile censet Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 15. affirmant adulterium commissum ex metu cadente in virum constantem non concedere innocentios diuertendi, quia non ex malitia, & dolo, quod videtur requisitum iuxta leg. penult. ff. ad leg. Jul. de adulter. commissum est, & fauet August. relatus in cap. proposito. 3. 2. q. 5. excusans Lucretiam ab adulterij crimine non quoad culpam, sed quoad poenam eo quod metu coacta sit. Sed praedictis assentiendum non est, nam cum metus non excuset a culpa adulterij, & fidei datae violatione, quibus diuortium iure naturae inicitur, non potest a diuortio, donecque amissione excusare, tamen excuset a poena legibus indicta, vt tradit Couarun. 4. decretal. 1. p. cap. 1. initio. n. 3. Azeuedo lib. 8. recopil. tit. 20. leg. 1. num. 22. Henricq. lib. 11. cap. 17. n. 5. & pluribus relatis Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 16. Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 10.

§. II.

Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commissum celebrare diuortium?

- 1 Diuortium nequit esse, si vterque nocens sit.
- 2 Ob adulterium, cuius auctor est maritus non potest vxor repudiari.
- 3 Ex eo quod maritus causam remouit am adulterij vxori praestauerit, non impeditur a diuortio celebrando.
- 4 Ob adulterium iam condonatum nequit coniux innocens diuertere.
- 5 Si innocens signa remissionis adulterij praestet absque animo remittendi, probabile est in foro conscientiae ad diuortium conari posse.
- 6 Remissio solum esse potest de delicto praeterito, non futuro.

7 Ex eo quod vnus coniux adulter alterum de emendatione moneat, motus non cedit iuri diuertendi, nisi aliqui contra consentiant.

Primo conueniunt Doctores diuortium esse non posse, si vterque nocens sit, quia iniquum est vnus delictum punire alio delinquenti indemni seruato. Quapropter iura clamant paria delicta quoad priuatum ius mutua compensatione tolli. Capp. penult. & vlt. de adulter. Cap. significasti. cap. ex litteris de diuortio. Cap. 1. seqq. per totam 32. question. 6. Et leg. si vxor ff. Ad leg. Jul. de adulter. Et leg. viro, atque vxore. 29. soluto matrim. & alii. Neque referunt ad adulterium vxoris grauius sit, & publicum, vtrique adulterium secretum, & vnus pius, alterum postorius, quia per quodcuq; fides in matrimonio data violatur, & ius diuertendi solum innocenti conceditur, vti docet ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disp. 5. a num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. a num. 5. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 12. Gutierrez. de matr. cap. 129. num. 15. Paul. Layman. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 13. Hæc tamen mutua compensatio solum est quoad diuortium, doctique amissionem, nam quoad accusationem criminalem, & vindictam publicam non est compensatio; cum liberum sit marito adultero accusare criminaliter vxorem de adulterio, cum tamen ipsi vxori non permittatur maritum accusare. leg. 1. Coniug. ad leg. Jul. de adulter. sicuti aduertit Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 46. Laymann. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. numero 13.

Secundo nequit maritus repudiare vxorem ob adulterium, cuius ipse author fuit, quia eo casu maritus æque ac vxor culpabilis existit: sicuti docent ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disputat. 5. a num. 3. Farinac. 1. 1. quest. 143. §. separatio vxori, Gutierrez. cap. 129. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 7. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 8. Gaspar Hurtado disp. in difficult. 3. num. 12. Laym. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 8. Quod adeo verum est, vt etiam si vxor prostituta consentiat, reaque adalterij sit locus repudij non a detur: vt colligitur expressè ex cap. discretionem §. quod si forsitan. De eo qui cognouit conjugum. & c. ibi presertim iniuriam: dictio enim illa presertim declarat, quod minoris dubitationis est, scilicet cum consentit inuita, & supponitidem esse in casu magis dubio, qualis est cum liberè consentit. Neque enim æquum erat, vt eleganter inquit Iurisconsultus. Scæuola in leg. cum mulier 47. ff. Soluto matrimonio. quod maritus improbatior mores, quos ipse, aut ante corruptus, aut postea probauit, sicuti omnes Doctores nuper relati aduertunt. Quinimo censio, si adulterio tacite consentiat; eo quod potens facilè impedire non impedit nullà legitimà occasione intercedente, nequit illud obicere; quia illo tacito consensu censendus est remittere ius diuertendi, quod ex iniuria illata sibi conceditur, idè quod in leg. 2. Cod. ad leg. Iuliam de adulter. vbi consentiens pena lenonnis punitur. Atque ita docent Castro, lib. 2. de lege poen. 2. cap. 4. Henric. lib. 11. cap. 17. num. 4. Sanch. pluribus relatis, lib. 10. disputat. 5. numero 5. vbi opprimè aduertit mulierem conscientiam de marito adulterio, neque impediente non esse censendam consentire, quia raro ipsa impedire potest, neque eius iusti mutatio, vt potè quæ est viro subiecta occasio est delicti approbatio. Notanter dixi nullà legitimà occasione, si enim vir suspicionem habens de vxoris adulterio dissimulet se in longinquum profectici animo statim redeundi, vel teltes absconditos apponat, vt certus de adulterio possit vxorem dimittere, vel in futurum emendare, nullatenus censeri debet adulterio consentire, sed illud permittit ex honestum suam, sicuti pluribus comprobat Sanch. lib. 10. disputat. 12. num. 52.

Ex eo autem quod maritus causam remotam vxori dederit adulterium committendi negando inquam debitum, non suppeditando alimenta, atque eam è domo, & ex sua cohabitatione expellendo, non censetur adulterio consentire, neque à diuortio faciendo impeditur, vti colligitur ex cap. significasti de diuortio. Et ibi Glossa verbo materiam. Neque enim mulier ad fornicandum vlla ratione adduci debebat: cap. ita ne 32. quest. 5. Neque ignoscendum est (vt inquit Vlpian. leg. palam num. 43. ff. de ritu nuptiar. Et Glossa cap. ex litteris de diuortio.) ei qui obtentu paupertatis turpissimam vitam agit. Atque ita fatentur omnes Doctores teste Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 6. Gutierrez. cap. 129. num. 8. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. n. 7. Coninch. disp. 3. dub. 1. in fine. Quod intelligendum inquit Thom. Sanch. Gutierrez. Coninch. & Farin. quest. 143. num. 12. nisi vir eà intentione vxorem repulisset, alimentisve priuasset, vt necessitate compulsus adulterium committeret; quia eo casu adulterium vxoris marito est voluntarium perindeque est, ac si adulterio conuinceret.

Terio ob adulterium iam condonatum, & remissum nequit coniux innocens diuortium facere: ipsa enim condonatione, & remissione cessit iuri diuertendi acquisito, sicuti vniuersi Doctores docent. Dupliciter autem hæc condonatio fieri potest expressè, vel tacite: expressè fit, si verbis expressis remittat iniuriam sibi factam, & ius diuertendi ex ea acquisi-

tum, iuxta leg. si maritus 2. §. si negauerint ff. ad leg. Iul. de adulter. Tacita remissio contingit, si conscius adulterij, & potens petere diuortium coniugi adultero copuletur, vel illum ita familiariter tractet, sicut antea, nam prædictis signis factis præsumitur animum habuisse reconciliationis, idè quod ad intentandum diuortium, accusandumque adulterum non admittitur, vt tradit decisio Rotæ apud Farinac. 193. volum. 2. consil. Neque ad hanc condonationem requiritur adulteri acceptatio, quia ea condonatio est quedam iuris cessio, & remissio, quâ signis exterioribus manifestata tollitur ab adultero impedimentum exigendi debitum, quod ex adulterio commissio contraxerat, vt rectè probat Sanch. lib. 10. disputat. 14. a numero 2.

Quod si innocens adultero prædicta signa remissionis præster absque animo remittendi ius quod habet accusandi adulterum cum ciuilitate, tum criminaliter, etsi in foro externo nec diuortium, neque accusationem intentare possit; at in foro conscientie probabile est ius diuertendi & accusandi integrum retinere, vti pluribus comprobant Sanch. dicta disp. 14. a num. 21. eo quod illa facta non sint ipso iure remissiones, siquidem facta ex imperio Iudicis, eo quod adulterium non plenè probatum sit, remissionem non inducunt, sed solum sunt signa animi remittentis. Quare eo animo deficiente nulla est censenda remissio. Quod satis indicat Textus in leg. questum 40. §. item queritur ff. ad leg. Iuliam de adulter. dum inquit destitisse videri. Et leg. regia 8. titul. 17. part. 7. [caspus que astra a cogio in su casa, entiendo se que la perdo.] Non enim asserunt de facto remissio, sed præsumi remissionem fecisse.

Illud certum remissionem solum esse posse de delicto præterito, non de futuro, ne delinquenti occasio relabendi concedatur. Quapropter si reconciliatus iterum delictum committat poterit non de delicto remissum, sed ob delictum de nouo paratum intentari ab innocente accusatio tam ciuilibus quoad diuortium, & dorem, quam criminalis ad punitionem. Vnde si vterque fuerit nocens, sibi que mutuo iniuriam cesserint, qui post reconciliationem lapsus fuerit diuortio subiectus est, neque innocenti diuortium intentanti obicere potest crimina remissa. cap. de his de accusationib. Et cap. si illic. 23. quest. 4. iuncta Gloss. verbo recidius. Et leg. transigere, Cod. de transactionib. Neque remittentibus actiones conceditur regressus. Leg. queritur vers. si venditor ff. de Adilitio edito. Et tradit ex communi sententia Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 21. Et disp. 6. num. 7. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. in fine. Coninch. disp. 3. dub. 2. concl. 5. num. 17. Molin. tract. 3. disp. 95. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14.

An vero eo quod vnus coniux adulter, & emendatus alterum de emendatione moneat, censetur vterque sibi reconciliari? Non conueniunt Doctores Sanch. plures referens lib. 10. disp. 7. num. 4. Paul Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 1. concl. 6. censent reconciliationem factam esse non solum ex parte illius qui monet, & reconciliationem offert, de quo non videtur esse dubium, sed etiam ex parte moniti, qui esto reconciliationem non admittat, admittit illam tenetur, cum sit æquè nocens, ac petens reconciliationem. Sed rectius Basil. Ponce, lib. 10. cap. 17. in fine. Gaspar Hurtado disputat. 11. difficult. 3. n. 10. censent admonitum ex sola admonitione sibi facta, & reconciliatione oblata, sed non acceptata non cessisse iuri diuertendi, quod ex alterius adulterio acquisierat; quia esto æquè nocens sit, ac petens reconciliationem, id solum probat non posse alterum accusare delicto sibi non remisso, non tamen probat cessisse iuri diuertendi. At delicto remisso si post remissionem non delinquerit diuortium intentare poterit, quia nihil impedit: si vero iterum in delictum labatur, amittit ius diuertendi petendi, emendatus vero intentare diuortium non potest, eo quod sibi non fuerit delictum remissum.

§. III.

An vxorem in adulterio persistentem teneatur innocens dimittere?

- 1 Plures affirmant obligatum esse recedere.
- 2 Verius est oppositum.
- 3 Aliquando per accidens hæc obligatio esse potest.
- 4 Raro, vel nunquam obligata est vxor diuertere à marito adultero.

Vidimus innocentem neque iniuriam remittentem diuertere à coniuge nocente posse, inquiturimus, an teneatur? Plures Doctores, quorum meminit Sanchez lib. 10. disp. 13. a numero 4. censent obligatum esse diuertere à coniuge adultera; eo quod apud se retinens, & debitum exigens, & reddens censetur ius delicto conuicere, graueque hæretdibus legitimis detrimentum inferre, si illegitimi, & spurij supponantur. Et fortè ob hanc causam Proverb. 18. dicitur: Qui autem tenet adulterum stultus est, & insipiens, siquidem

64

in retentione suis heredibus iniuriam irrogat debita hereditate defraudando, suaque fama notam lenonis imponit iuxta Textum in cap. si quis crudelis. 32. quest. 2. ibi: Sicut crudelis, & iniquus est, qui castam dimittit uxorem, ita factus est, & iniustus qui retinet meretricem, patronus enim turpitudinis est. Et c. si vir de adulterio. ibi: Si vir sciens uxorem suam deliquisse que non egerit poenitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa reus erit & eius criminis particeps.

2. Cæterum communi or est sententia, & vera per se ratione adulterij nullam esse obligationem uxorem adulteram dimitendi, ut colligitur ex D. August. relato in cap. idololatris 28. quest. 2. ibi: permisit Dominus non iussit. Et ex cap. quem admodum, de iureiurando, ibi: tutius esse adulteram non accusare. Ad idem est cap. de benedicto. Cap. quod autem. Cap. non erit. Cap. cum venundatur, cap. apud misericordem. 32. quest. 1. Neque contrarium probant Textus num. preced. relati loquuntur enim de marito retinente uxorem adulteram nullâ adhibita correctione, is namque eius turpitudinis particeps, & patronus censeri debet, & omnis nocenti legitimis heredibus facti causa. Scelus verò de marito qui retinet adulteram corrigens, & quantum in se est delictum impediens. Neque est vllus alius Textus, ex quo leuiter colligatur obligatio expellendi adulteram. Quinimo Christus Dominus Math. 5. & 19. à præcepto non dimitendi uxorem exceptit fornicationis causam, indicans satis stante causa fornicationis, neque alitriq; maritum ad retinendam uxorem, neque ad illam expellendam, sed vtrumque ei liberum esse. Rationeque aperta id ipsum conuincitur. Nam cum diuortium iure ipso natura introductum sit in poenam delinquentis, & innocens fauorem, æquū erat ne innocens ad illius executionem alitringere, sed illo pro suo libro uti posset, aliâ in illius poenam veteretur. Atque ita ex communi sententia sustinent Sanch. lib. 10. disp. 13. à n. 6. Coninch. disp. 35. dub. 3. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. m. 15. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. à n. 16.

3. Dixi per se, nam per accidens ratione correctionis, vel scandalii aliquando est rarissime obligari maritus potest: si enim credat maritus uxorem corrigendam esse, scandalumque sedandum, si eam saltem ad tempus dimittat, idque præstare possit absque graui suo incommodo, lege charitatis tenetur, ut aduertunt prædicti Doctores. At id fieri est impossibile, idè quod dixi rarissime posse matrum obligari. Quippe vxor quæ in domo mariti eam reprehendentis, & punientis delinquit, inde dimissa liberius peccabit. Non igitur dimissio correctioni vxoris medium aptum est. Præterquam quod huiusmodi medium est marito ouerosum, tum quia cogitur cœlibem vitam agere, tum quia firmat adulterij suspicionem, quæ in graue dedecus ei cedit: uti autem medio ad corrigendam uxorem ita dubio & sibi incommodo nullatenus maritus tenetur. Et ob eandem rationem non tenetur ratione vitandi scandalii, seu suspicionis, quam plures concipere possunt se delicta vxoris patrocinari, maxime cum huic suspicioni aliis mediis succurri possit, nempe vxoris reprehensione, reclusionem, aliâ moderatâ punitione, qua satis intelligi possit ipsum minime adulterio consentire. Quod si adhuc suspicio persistit, patienter sustinenda est, est enim scandalum non datum, sed acceptum.

4. Ex his à fortiori inferitur rarè vel nunquam obligatam esse uxorem diuertere à marito adultero. Non enim tenetur correctionis præcepto, cum ipsi utpote viro subditæ datum non sit virum corrigere puniendo, sed monendo, & exhortando, neque dimissio censenda est medium aptum ad correctionem; quippe dimissus deterior fiet. Præterquam quod vxori incommodissimum est, quæ cogitur & cœlibem vitam degere, & mariti confortio sibi regulariter vtilissimo priuari. Minus obligari potest ob vitandum scandalum, seu suspicionem, quod ipsa mariti delictis assentiatur, cum omnibus competum sit mulieres ægerimè ferre maritos alii commiseri, neque potentes esse ad illos continendos, sicuti aduertunt Henric. lib. 11. c. 17. n. 3. Matienzo, lib. 5. recopilat. tit. 1. rmb. gloss. 1. num. 101. Saa, verbo diuortium, num. 6. Sanch. plures referens, disp. 13. num. ult. Coninch. disp. 35. dub. 3. concl. 2. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. in fine.

§. IV.

An propria auctoritate possit innocens à coniuge adultero diuertere, vel necessariò sententia Iudicis requiratur?

1. Proponitur ratio dubitandi.
2. Secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium licet diuortium facere.
3. Procedit hæc doctrina siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante.
4. Si spoliatus obicit spolianti adulterium, non obinde restituendus est, nisi adulterium spoliantis sit æquè notorium.

5. Probatu effaciter ob adulterium occultum posse innocentem recedere.
6. Satisfit obicitio.
7. Prædictum diuortium fiat, debet innocens moraliter effectus de adulterio coniugis.
8. Ea que in iudicio externo probata sufficient, ut Iudex sententiam diuortij ferat, hanc certitudinem moralem præstat.
9. Exorta controversia super impotentia viri, si ipse adulterium fateatur, non potest coniux ad diuortium ex ea confessione procedere.
10. Coniux recedens ob adulterium absque sententia restituendus est spoliato potente.
11. Spoliatus certus moraliter de adulterio non tenetur debitum reddere, tametsi superior precipiat.

Ratio dubitandi sumitur ex eo quod iniquum videatur quemlibet in sua propria causa Iudicem esse. At si innocens ob alterius adulterium possit se à coniuge separare, Iudex in propria causa esset. Item diuortium est poena nocentis, quam vis ipso facto imponit, sed Iudici remittit imponendam. Denique matrimonium est Ecclesiæ auctoritate celebratum: debet ergo auctoritate Ecclesiæ, & non ipsorum coniugum dissolui, uti videtur traditum in cap. saculares cap. lictoria 33. quest. 2. ob quas rationes Gab. in 4. d. 35. quest. unica art. 2. com. 5. censet etiam ob notorium adulterium non posse coniugem innocentem diuortium facere, sed necessariò expectare debere Ecclesiæ iudicium. Atquod delictum adulterij est occultum consentit D. Thom. dicto dist. 35. quest. 1. artic. 3. Bonavent. ibi. quest. 3. Richard. art. 1. quest. 4. Turrecmata in c. saculares: 3. q. 2. quos refert, & sequitur Basil. Ponce, lib. 9. c. 18. à n. 6.

Cæterum verius censet secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium coniugi innocenti licere diuortium facere tam quoad debiti redditionem, quam quoad mutua cohabitationis separationem. Sic docet Paludan. in 4. d. 35. q. 1. art. 3. concl. 3. Sanch. plures referens lib. 10. disp. 12. à n. 6. & n. 14. 31. & seq. Henric. lib. 11. c. 17. m. 1. Rebell. lib. 2. q. 17. & Gid. Coninch. disp. 35. n. 2. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. num. 21. & alij.

Et quidem quoad adulterium notorium est per eandem facti, vel confessionem rei in iudicio etiam ciuili non solum innocenti conceditur ius diuertendi ab adultero, sed neque Ecclesia illum compellere potest ad adulterium recipiendum, ut videtur decisum in cap. significasti de diuortio ibi. si notorium est mulierem ipsam adulterium commississe, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet. Et fauet cap. ex parte de Sponsalibus. ibi: quia nemini licet uxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere, ergo stante manifesta causa fornicationis licita est dimissio, neque vxor dimissa restituenda est, sicuti docet Gloss. e. Agathosa, verbo fornicationis. 27. q. 2. Et c. fin. verbo fornicationis de adulterio. Panorm. cap. constitutus num. 4. de conuers. coniugator. Et c. ex parte de Sponsal. Et c. fin. de adulterio. Tiraquel. in leg. si unquam. verbo reuertatur. num. 137. Cod. de reuocand. donationibus. Gregor. Lopez, leg. 2. verbo seynadria. p. 4. Nauarr. c. 22. n. 23. Surd. de alim. tit. 7. q. 16. Sanch. lib. 10. disp. 12. n. 3. in n. 13. vbi plures refert. Etenim cum delictum notorium est perinde est ac si publica sententia, & iudicio reus damnatus esset.

Quæ doctrina verissima est, siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante. Quæcumque enim tempore notoriè commissum sit, restituere deneganda est. Nam esto in dicto cap. significasti solum facta sit mentio adulterij post spoliū perpetrati, id factum est, quia in eo aliqua ratio dubitandi esse poterat ex eo quod spoliatus occasione adulterij dederit, non quia decisio ad adulterium commissum post spoliū restringenda sit, cum illud adulterium leuius sit, quam commissum ante spoliū, ut rectè aliis relatis notauit Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 30.

Verum ob adulterium occultum posse secluso scandalo coniugem innocentem ab adultero diuertere nullâ expectatâ sententiâ hæc efficaci ratione probat. Matrimonij natura ea est, ut coniuges sibi inuicem obligentur ad mutua cohabitationem, & debiti redditionem, dum carnem suam in alienam non diuertint. Ergo facta hæc diuisione ab adultero cessat in innocente obligatio per contractum matrimonij accepta, sicuti cessat quælibet alia promissio cessante conditione sub qua tacite facta est. Vnde in diuortio innocens non sibi ius dicit, sed iure à matrimonij natura concessio vitur, quod ius Ecclesiæ approbando matrimonium approbate censetur, ideoque auctoritate Ecclesiæ dici potest diuortium prædictum celebratum. Per quæ ratio dubitandi soluta est. Et confirmatur: ob adulterium notorium, seu ut placet Basil. Ponce, ob adulterium, quod incontinenti notorium fieri potest probatione oblata, licet coniugi innocenti propria auctoritate à nocente diuertere, ergo æquè ei licebit in foro conscientiarum ob adulterium secretum. Quippe ius diuertendi non ex publicitate, sed ex delicto nascitur. Publicitas enim solum ad sedandum scandalum requiritur, quare scandalo cessante quomodo

documque constat de adulterio possidet innocens ius diuertendi.

Quod si dicas id verum esse spectatâ matrimonij naturâ; at ob vitandas hominum fraudes, & matris hæc separatio absque Ecclesiâ declaratione interdicitur? obstat; quia nullus est Textus ex quo colligatur hoc præceptum; & obligatio. Nam Textus qui pro ratione dubitandi referuntur nihil probant. Euenim cap. secularis non de dimissione ex causa adulterij, sed scilicet loquitur, quæ causa cum Ecclesiæ auctoritate introducta sit, & latitudinem habeat, æquum non erat cuiusvis iudicio remitti, secus in adulterio quod indiuicibile est, & iure naturali diuortio causam præstat. Præterquam quod ibidem excommunicantur, qui nullas causas diffidij probabiliter proponentes, antequam lis per Ecclesiasticos Iudices decidatur vxores dimittant, quod est dictum à nostro casu, in quo adulterium innocenti certum esse debet, vt dicemus. Textus in cap. si fornicator præcipit vxorem ante omnia restituat, quia de adulterio nondum cõstabat: solum factus negotium factus in cap. porro, de diuortio, ibi Etiam si parientia esset publica, & notoria absque iudicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit, sed hic Textus non de diuortio quoad thorum, & cohabitationem loquitur, sed de matrimonij dissolutione quoad vinculum, & libertatem alteri copulandi. Quæ res cum grauissima sit, & grauioribus periculis exposta, merito iudicium Ecclesiæ requirit. Nullus est ergo Textus, ex quo colligatur sententiam Ecclesiæ expectandam esse ad diuortium: quinimo hanc necessariam non esse indicat Textus in c. ex parte de sponsalib. ibi: Quianemini licet vxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere. Supponit ergo stante manifesta causa fornicationis, manifesta inquam ipsi innocenti posse nulla expectata sententia ab adultero recedere: & arguitur id exprimitur à Hieronymo in c. dixit Dominus. 32. v. 1. ibi: Vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, liberè dimittitur vxor. Notandum est verbum liberè, quod nullam requirit licentiam, vel sententiam, quia ipsammet indicat esse sententiam latam, vt pluribus comprobat Tiraquel. in l. si equum, verbo reuertitur à num. 134. Cod. de reuocandis donat. Et colligitur aperte ex c. pro humano, verbo liberè de homicidio in 6. Et licet verbum liberè id sit, vt placet Basili. Ponce, lib. 9. c. 18. in fine, ac licet, perpetiam tamen addidit sententiam Ecclesiæ necessariam esse, cum in prædicto Textu nulla huius sententia mentio fiat. Quodque non leuiter consonat legi à Christo Domino late Matih. 5. & 19. concedenti viris ex causa fornicationis vxores dimittere. Ex qua concessione Iudices Ecclesiastici colligunt quid in his causis debeant decidere, non tamen mariti de adulterio vxoris certi eorum Iudicium decisionem expectare astringuntur, vt falso putauit Basili. Ponce, d. c. 18. num. 9. Fauetque factum Iosephi Matih. 1. volentis sanctissimam virginem oculos dimittere ob adulterij suspensionem, sicut multis comprobat Maldonat. ibi. Et Suar. tom. 2. in 37. quæstion. 29. articul. 1. sect. 2.

7. Vt autem prædictum diuortium innocens faciat, debet certus moraliter esse de adulterio coniugis alterius, ob dubium enim vel suspensionem probabilem nequit in suum coniugem quasi sententiam ferre, & iure quod habet priuare, sicut omnes Doctores norant, & colligitur ex c. ex parte de sponsalib. ibi: quia nemini licet vxorem absque manifesta fornicationis causa dimittere. Et licet in c. dixit Dominus. 32. quæst. 1. dicatur vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio liberè dimittitur vxor. Nominæ suspensionis non quæcunque suspicio, sed violenta, & que certitudinem morali æquualet intelligitur.

8. Dubium tamen est, quæ hanc certitudinem moralem præsentat? Respondeo ea sola esse quæ in iudicio externo probata sufficiunt, vt Iudex sententiam diuortij proferret, vt multis comprobat Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 40. Gutierrez. cap. 129. num. 12. Quippe coniux innocens recedens ab adulterio quasi sententiam proferit. In particulari autem esse solum cum sola nuda cum nuda, in eodem lecto, non est dubium esse sufficiens adulterij indicium, vti deciditur in cap. litteris, de præsumpt. Oscula autem, & amplexus præcisè est plures Doctores, quos refert Sanch. dicta disp. 12. num. 46. censent sufficere ad separationem, vterius est oppositum, vt tradit ipse Sanch. num. 47. eo quod neque ex natura rei, neque ex aliqua lege plene adulterium inde probetur: at si prædicta oscula, & amplexus contingerent in loco abdito, & secreto, vbi facile copula haberi posset, vel aliis coniecturis adiueniunt, sine dubio credo sufficere si non ad condemnationem criminalem pœnæ ordinariæ, bene tamen ad diuortij separationem, vt pluribus allegatis docuit Buslat. conf. 218. num. 3. volum. 2. Mascard. de probat. concl. 57. n. 5. & conc. 64. & à n. 1. Conarum. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. numero 3. Azuado lib. 8. re. copil. titul. 20. Rub. num. 14. Grassi 1. p. decis. lib. 2. c. 84. num. 5. Nauar. Rub. de iudiciis num. 10. Neque contradicit Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 45. in fine.

Et idem dicendum existimo, si aliquæ litteræ amatoriæ

ipsum mulieris reperirentur, quibus adulterium præteritum fateretur, nam esto illa confessio vtopote extrajudicialis non plene delictum probet. Ac facta in iudicio plene illud probet. Cum ergo in præsentia agamus, de diuortio extrajudicialiter facta, ea confessio extrajudicialis sufficiens esse debet, maxime cum prædictæ confessioni adiungantur amatoriæ litteræ. Amatio missæ, quæ simul cum illa confessione sufficienter Iudicem mouere possent ad iudicium de adulterio ferendum, vt rectè tradit Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. in fine. Partius conf. 54. in fine volum. 4. Mascard. de probat. concl. 64. num. 10. Si enim inquit Sanch. dicta disp. 12. num. 51. Et consentit Gutierrez. c. 129. num. 12. vers. quarta conclus. satis est vt coniux innocens diuertere possit de sui coniugis adulterio, seu de illius violento iudicio certior fiat à persona fide dignissima, cui merito prudentissimus quisque fidem haberet, quia illud dictum certitudinem moralem præstat, à fortiori ipsius coniugis adulterantis in amatoriis litteris facta certitudinem moralem præstare censenda est. Minor namque probatio adulterij, seu illius violentæ suspensionis requiritur ad diuortium propriâ auctoritate factum, quam factum iudicio Ecclesiæ. Præterquam quod satis probabile est, vt pluribus firmant Ioann. Bapt. Ferrer. conf. 168. num. 4. & 5. Farinac. l. 4. q. 136. num. 18. Gutierrez. c. 129. n. 18. in fine. Ad diuortium celebrandum non esse opus ea indicia adulterij, quæ suspensionem violentam, sed satis esse quæ probabilem, & vehementem suspensionem indicent.

11. Illud pro certo habendum est, si exorta contouersia super impotentia viri ad matrimonij dissolutionem ample fateretur adulterium commisisse, ex ea confessione est in iudicio facta non potest vxor diuortium intentare, quia illa confessio præsumi debet fraudulenta ad elidendam vxoris intentionem, factaque est contra formam præscriptam in cap. ex litteris de diuortio, vt rectè notauit Riccius in præxi decis. 232. Et ex illo Basili. Ponce, lib. 10. c. 18. n. 4.

Verum est nulla expectata Ecclesiæ sententia possit innocens secluso scandalo se à coniuge adultero separare; ac si coniux spoliatus querelam timeret de iniuria sibi illata, restitutionem que petat statim restituendus est, neque separatio permittenda, quousque adulterium plene probatum sit: sicuti decidit in cap. significasti, de diuortio, per argumentum à contrario sensu; expressius cap. 2. in litteris, cap. in conquestione, cap. item cum quis de restitut. spoliator. & tradunt omnes. Neque enim æquum est coniugem publicè priuare suo iure, & possessione, quin publicè constet de causa, ob quam eo iure, & possessione priuatus est. Quocirca hæc restitutio quoad omnia facienda est tam quoad mutua cohabitationem, quam quoad debiti redditionem, vt habetur c. red. n. granda. 1. & 2. 3. quæst. 1. quia his omnibus spoliatus est, neque vllum adest periculum, vel damnum, ob cuius causam impedienda sit restitutio quoad debiti coniugale, sicuti adest cum spoliatus coniux ob matrimonij nullitatem. Quo casu oblati incontinenti probationibus non restituitur spoliatus ad coniugale debitum ob peccati periculum, sed ad mutua cohabitationem. c. litteras de restit. spoliat. Atque ita tradit Syluest. verb. Matrimonium. 10. q. 1. Tabiena eodem. 2. q. 9. num. 10. Alberic. in suo dictionario verbo Matrimonium. 9. vers. ult. Sanchez lib. 10. disputatio. 12. num. 15.

12. Ipse tamen spoliatus certus moraliter de adulterio, præcepto Superioris iubentis spoliato reddi debitum obedit non tenetur, quia prædictum præceptum, vtopote ex falsa præsumptione latum obligationem non inducit, maxime cum ex eius obseruatione spoliati nocuumentum proueniat bigamie, si velit ad Ordines transire, & vxorem virginem acceperit, neque post adulterium cognouerit. Quo casu quia damnum est irreparabile existimat Sanch. dicta disp. 12. num. 22. circa finem, cum Menoch. de recuperand. possess. rem. 1. num. 115. & 308. Alexandro in leg. naturaliter. 8. nihil commune. num. 20. ff. de acquir. possess. Gregor. Lopez leg. 27. verbo que le entregale tit. 2. part. 3. virum spoliatum, offerentemque probationes incontinenti, id est intra breve tempus arbitrio Iudicis, cogendum non esse vxorem spoliatam admittere ad coniugale debitum, tamen ad omnia alia restituatur. Argum. cap. litteras de restit. spoliat. Extra huic verò casum est spoliatus prius recesserit, vel spoliatus incontinenti offerat probationes, restitutio facienda est, vt multis comprobat Sanch. dicta disp. 12. à num. 20.

§. V.

Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans?

- 1. Duplici actione ciuili, & criminali potest procedere.
2. Si maritus ad penam sanguinis vxorem accuset, coram Iudice seculari agere debet. Si verò ad aliam penam coram seculari, vel Ecclesiastico.

- 3 Si civiliter procedat coniux ad diuortium, litem coram Ecclesiastico intentare debet.
- 4 Intentata a civili actione nequit coniux ad criminalem transire, vel e contra.
- 5 Pendente lite siue criminali, siue civili alimenta, & liti expensa vxori ministranda sunt.
- 6 Si vxor legitime accusata falsis probationibus se defendat, solam obligata est restituere marito expensas liti.
- 7 Obligatus videtur maritus dotem vxori in hac parte restituere. Quidquid alij contra sentiant.

Dplex actio coniugi innocenti conceditur aduersus coniugem adulterum ciuili, & criminalis. Ciuili est, quae ad separationem thori, mutuaeque habitationis, & amissionem dotis tendit, criminalis, quae ad poenam sanguinis procedit. Haec autem criminalis actio solum competit marito aduersus vxorem, non e contra, vt expressè dicitur in leg. 1. Cod. ad leg. Iul. de adulteris. Et leg. regia 3. tit. 20. lib. 3. noua recopilat. ideoque accusanti criminaliter marito vxorem de adulterio, non licet vxori exceptionem adulterij mariti opponere, quia in hac actioe pares non sunt, neque in illis delictis quoad praedictam poenam admittitur compensatio. Actio ciuili vtrique coniugi competit, & vnius delictum alterius delicto compensatur.

2 Si igitur maritus ad poenam sanguinis vxorem accuset, necessario actionem intentare debet coram Iudice saeculari quia solus ille est competens ad poenam sanguinis imponendam, vt deciditur cap. sententiam sanguinis, Ne Clerici, vel Monachi. Et cap. tua de procuratorib. Et ibi Panormit. num. 6. Immola num. 10. At si ad alias poenas infligendas acculer adulter coram saeculari, vel Ecclesiastico Iudice actio intentari potest, quia vterque Iudex competens est, locumque datur praerogationi. Quippe adulterium est iniuria Sacramento matrimonij facta, cuius poenitio vtrique Iudici saeculari, & Ecclesiastico competit, sicuti optime tradit Panormit. dicto cap. tua num. 6. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 20. Iulius Clarus lib. 5. recept. §. fin. quae 37. n. 3. Anastaf. Germon. lib. 3. de sacrosancti. cap. 12. num. 56. Barbosa. 2. part. 1. in princ. num. 139. ff. soluto matrimonio, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disp. 8. num. 16.

3 At si civiliter procedat coniux ad diuortium, amissionemque dotis, necessario coram Iudice Ecclesiastico actionem intentare debet. Nam cum agatur de obligatione matrimonij dissoluenda, solus Iudex Ecclesiasticus competens est, sicut colligitur ex cap. tua de procurat. & cap. 1. vt lite non contestata. Et tradit Iulius Clarus, & Anastaf. Germonius vbi supra. Couaruu. dicto capite 7. §. 6. numero 8. Anton. Gomez leg. 80. Tauri numero 47. Grassus 1. part. decis. lib. 2. cap. 84. numero 12. & alijs relatis Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 15.

4 Intentata autem ciuili actione nequit coniux ad criminalem transire, non solum quando pendet vnius actionis iudicium, vt deciditur expressè in leg. unica. Cod. quando ciuili actio criminali praedicitur, sed etiam eo iudicio finito, eo quod in hac causa diuortij vtriusque iudicium ad idem tendit, scilicet ad punitionem adulterij, vel priuando illum potestate exigendi debitum, dotisque amissionem, vel poenam mortis imponendo. Quo casu vna actio alteri praedicitur, vt notat Glossa in supra dicta leg. unica, verbo de re familiaris. Et Abbas cap. tua num. 1. de procuratorib. Barbosa leg. 2. part. 1. in princ. num. 138. Et sequit. soluto matrimonio. Sanch. lib. 10. disp. 8. n. 19. vbi num. 20. optime probat neque etiam per exceptionem licere marito, qui prius de adulterio vxorem accusauit, & desistit, vel victus fuit obliuere adulterium vxori eius consortis, bonaque dotalia repetenti, deduceret namque alia via in iudicium, quod iudicatum est vel iudicandum pender contra leg. duobus 19. ff. de except. rei iudicatae.

5 Pendente lite siue criminali, siue ciuili alimenta, & liti expensa vxori ministranda sunt, non solum quando ipsa diuortium aduersus virum ob adulterium ab eo commissum intentaret, quod certissimum esse rectè tradunt Gutier. lib. 1. cap. cap. 24. numero 7. Barbosa Rab. ff. soluto matrim. 2. part. numero 44. in fine. Sanch. d. disp. 8. num. 28. sed etiam quando aduersus illam diuortium a viro intentaretur, quia lite pendente nihil est innouandum, quod procedit etiam si adulterium notorium sit, vt aduerunt Zenallos in suis quest. comm. quae 73. 4. num. 18. Et sequit. Farinac. t. 4. quae 143. num. 43. Gutier. cap. 129. n. 20. Sanch. loco allegato, tamen si in foro conscientiae ad ea alimenta, & expensas subministrandas non teneatur vir certus de vxoris adulterio, vt tradunt Sanch. Gutier. & Farinac. nuper allegati. Quinimo neque in foro externo tenetur vir subministrare alimenta vxori e domo sua fugienti ob irorem, quem habet esse a viro male tradendam causa adulterij suspecti, vt rectè Farinac. dicta disp. 143. num. 45. Gutier. cap. 129. de matrim. num. 21. Quippe vir non tenetur extra domum vxorem alere, quando ipse causam recessus non dedit.

Quod si vxor legitime de adulterio accusata falsis se probationibus defendat, impediaturque diuortium, & applicationem suorum bonorum marito, verius est solum committere peccatum in hac falsitate, obligatamque esse restituere marito expensas liti, & si quid aliud damnatum ex illius prosecutione incurrit, siquidem ad impediendum diuortium, & applicationem suorum bonorum marito nullum ius habet, at nullam obligationem habere restituendi marito bona quae per sententiam illi essent applicanda. Quippe ad proprietatem illorum bonorum nullum habet ius nisi media sententia, quae esto iniuste impediatur, ea iniustitia non est adulterij maritus, sed aduersus Rempublicam, publicumque iudicium, quod peruenit, sicuti docuit Nauar. cap. 18. num. 49. Grassus 1. part. decis. lib. 3. cap. 7. numero 25. Medina lib. 1. summ. capite 14. §. 35. Ludouic. Lopez 1. part. instruct. cap. 159. §. de Nauar. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disputat. 8. num. 14.

Ex his inferendum videtur obligatum esse maritum dotem vxoris restituere, a qua se separatur ob adulterium commissum, siquidem vxor dotem perdere non potest, quousque per sententiam ad illius priuationem damnata sit, vt pluribus firmat Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 1. est enim dotis amissio poena adulterij lata in cap. plerumque, de dmar. inter virum, & vxor. leg. consensu. §. 1. Cod. de repudiij. Leg. unica. §. accet. Cod. de rei vxoria actione. Leg. miles §. facer. ff. ad leg. Iul. de adulteris. At reus poenam subire non tenetur, quousque sententia saltem declaratoria criminis accedat, vt laque probanibus tract. de legibus, vbi de lege penali. Ergo vxor dotem amittere non tenetur ante sententiam, ac proinde maritus videtur obligatus ei dotem restituere. Contrarium defendit Sanch. lib. 10. disp. 9. num. 13. ea motus ratione, cui competit exceptio, ne aliquid soluere alitringatur habet ius retinendi tam in foro conscientiae, quam externo, vt probauit lib. 6. disp. 38. num. 34. at maritus ob adulterium vxoris ab ea recedens habet ius excipiendi contra vxorem repetentem dotem opponens ipsi adulterio, ratione cuius liberatur a dotis solutione, ergo potest dotem ipsam retinere. Et confirmat ex Textu in cap. plerumque de donationib. inter vir. & vxor. vbi vxor recedens a viro ob causam fornicationis iudicio Ecclesiasticae, aut propria voluntate, nec reconciliata postea sit, eadem dotem, vel dotalium repetere non valet. Si igitur repetere non valet dotem, ergo maritus illam retinere poterit. Sed haec rationes non conuincunt. Fateor namque retinere quemlibet posse omne illud, pro quo ipso iure habet exceptionem non soluat; at adulterium non excipit ipso iure a solutione dotis, neque ipso iure dotem marito concedit, sed media sententia, ergo quousque sententia adueniat non habet maritus ius dotis retinenda. Quod vero adulterae denegatur iudicialis repetitio dotis non inde inferitur maritum illam retinere ante sententiam posse, sicut non inferitur marito acquiri, sed solum inferitur vxorem in foro externo nullum ius habere, vt sibi dos concedatur, cum potius commissio adulterio veniat dote priuanda. Atque ita verius est ius marito propria autoritate ab vxore adulterae recedentem non posse ante sententiam eius decem retinere, tamen si vxori dotem repetenti exceptionem adulterij opponere possit, ne illi concedatur, sed potius sibi applicetur, vt bene tradit Abbas dicto capite plerumque numero 4. Angelus, verbo Adulterium num. 6. Syluest. quae 6. Rosella, verbo Diuortium num. 4.

§. VI.

Qualiter factio diuortio propria autoritate, vel per sententiam se gerere possit innocens?

- 1 Potest innocens vxori reconciliari, etsi non obligetur.
- 2 Satisfit obiectioni.
- 3 Potest coniux innocens sacros Ordines sumere, vel Religionem ingredi.
- 4 Non tenetur maritus vxori adultera alimenta praebere.
- 5 Proponuntur duae quaestiones.
- 6 Si sententia diuortij nulla fuit, restituenda sunt omnia vxori.
- 7 Procedit etiam si Sacris sit initiatus.
- 8 Si vterque coniux credens diuortium legitime esse factum statum mutauerit, vterque potest alterum repetere, etsi Sanch. contrarium censet.
- 9 Si innocens in adulterium incidat, antequam sententia transierit in rem iudicatam, obligatus est coniugi reconciliari.
- 10 Si adulterium commissum sit, postquam sententia diuortij transit in rem iudicatam, plures censent non esse obligatum reconciliari in foro conscientiae, bene tamen ex officio Iudicis.
- 11 Verius est in foro conscientiae, & ad petitionem partis esse reconciliandum.
- 12 Satisfit fundamentis oppositis.

Bart. in leg. 1. §. hoc autem iudicium num. 2. de damn. infecto, alferentis iudicem uti posse officio suo in publicam utilitatem, & miserabilium personarum. Præterquam quod adulterium superueniens præiudicat rei iudicatæ ob animæ periculum.

- 11 Nihilominus longè verius est non solum ex Iudicis officio, sed ad petitionem partis cogendum esse innocentem postmodum nocentem nocenti dimisso reconciliari, obligatōque esse in conscientia hanc præstare reconciliatiōem quolibet volente: sic docuit Glossa in c. ex litteris de diuortio, verbo adiuuicem separati. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. Paludan. in 4. dist. 35. quæst. 2. art. 2. Nauarr. lib. 4. consil. consil. 1. de diuort. in 2. edit. n. 2. Petr. de Soto de matr. lect. 12. paulo ante finem. Grassi 2. p. decif. lib. 1. c. 12. num. 73. casu 3. Molina 1. 3. disp. 9. §. num. 5. Coninch. disp. 35. dub. 2. n. 13. Pafil. Ponce. lib. 9. c. 20. Et alij plures relati à Sanch. n. 6. lib. 10. disp. 9. n. 7. vbi hanc sententiam censet valde probabilem. Ratio autem videtur manifesta, quia sententia diuortij ob adulterium ab altero coniuge commissum non concedit innocenti ius ab eo diuertendi, sed ius quod ex adulterio acquisiuit declarat, ut eo publice uti possit. At ius quod ex adulterio innocenti acquiritur est dum innocens est, ergo facti nocente cessat prædictum ius, ac proinde obligatus est reconciliari, sicuti obligaretur, si adulterium commisisset ante sententiam laram.
- 12 Neque argumenta in contrarium videntur. Ad primum concedo ritè definitum non esse retractandum ex illis causis, ex quibus definitum est; at si noua causa superueniat, retractari poterit, neque hæc dicenda est prioris sententiæ retractatio, sed nouæ causæ decisio. Eodem modo secundum argumentum solueandum est, admittimus namque seruitutem amissam non redire, nisi ex noua causa contrahatur, ut contingere potest in seruo manumisso, qui si iterum in bello iusto capiatur, iterum potest in eandem seruitutem redire. Cùm ergo post sententiam adulterium succedat, quo innocens nocens factus est, seruitus, & obligatio antiqua, à qua ob suam innocentiam, & alterius delictum exemptus erat redit, sicuti rediret, si denuo adultero reconciliaretur; suum enim delictum vim habet reconciliatiōis, siquidem eo alterius delictum compensatur. Ad tertium concedo exceptionem rei iudicatæ semper nocenti obstat, ne possit in dubium reuocare sententiam laram, at ei nullo modo obstat, quin ob aliam causam denuo superuenientem litem intenteat, & nouam sententiam exigat. Ad quartum omnino negandum est sententiam diuortij impedire, quin adulterium postmodum commissum iniuriōsum sit coniugi dimisso. Etenim sententia diuortij solum eximit innocentem à debiti redditione, & mutua habitatione, non tamen à debito, quo omnis coniugatus alitringitur ne aliis copuletur, aliàs sententia foueret crimina, ac proinde adulterium post sententiam commissum iniuriōsum est coniugi dimisso. Poterit ergo illa iniuria iniuriam à se factam compensare. Ad quintum admitto sententiam laram diuortij in odium rei, & fauorem innocentis transire in rem iudicatam. Sed hoc intelligendum est rebus in eodem statu permanentibus, secus si innocens factus sit nocens. Quæ conditio tacitè in sententia diuortij imbibitur. Quippe iure naturali contractus matrimonij postulat ne innocens à nocente diuertat, nisi dum fuerit innocens, quam naturam sententia mutare non intendit.
- 13 Quod si post sententiam laram quæ transit in rem iudicatam innocens sacros Ordines suscipit, vel Religionem professus est, & factâ professione, vel sacris Ordinibus susceptis adulterium committat, nullatenus vxori reddendus est, quia ius quod Religio, & Ordo validè, & legitime suscepti acquisierunt, non potest proprio delicto infirmari, ut ritè notauit Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 16. Bafil. Ponce. lib. 9. cap. 20. numero 7. Secus esset, si sacros Ordines, vel Religionem suscepisset, antequam sententia transiret in rem iudicatam, ut superius diximus: quia eo casu illegitimè Ordo, & religio suscipitur, ideòque coniugi non planè dimisso præiudicare nequit.
- 14 Ex his deciditur quæstio, an facti diuortio in fauorem vtri, qui postmodum adulterium commisit, teneatur dotem vxori reddere? Et quidem in postea sententia cùm matrimonium redintegretur nemini esse potest dubium dotem reddendam esse, sicque tanquam certum tradit Gregor. Lopez leg. 8. verbo esse misimo. tit. 2. part. 4. Barbosa leg. viro, atque vxore 40. num. 3. Solutio matrimonio. Mexia verb. taxa panis concl. 6. numero 63. Bafil. Ponce. lib. 9. cap. 20. in fine. At stante sententia Sanch. quæ coniugi dimisso repetitionem denegat coniugis dimittentis in adulterium lapsi, solumque Iudici concedit potestatem compellendi prædictos coniuges ad reconciliatiōem ob periculum incontinentiæ, dubium est, an ipse Iudex possit cogere virum, ut dotem vxori reddat? In quo dubio Sanch. negatiuam partem tuerit, eo quod instauratio matrimonij officio Iudicis ob periculum incontinentiæ vitandum, quod optime fieri potest, quin dos vxori reddatur. Verum esto ad vitandum incontinentiæ periculum non sit necessarium dotem vxori reddere, at in penam

delicti nouiter commissi, & ad coniugalem amorem fouendum posito quòd matrimonium instauratur, expediens est dotem vxori reddi. Si ergo ob vitandum incontinentiæ periculum potest Iudex ex officio compellere prædictos coniuges ad mutua cohabitationem, cur non poterit obligare ad dotem coniugi reddendam, ut ea mutua habitatio cum debito amore fiat.

Addit insuper Thom. Sanch. d. disp. 9. num. 37. Si ante laram sententiam conueniat vir cum vxore adultera de lucranda dote ob desistentiam ab accusatione criminali, si ipse postmodum in adulterium incidat, obligatum esse restituere dotem, quia ea delicta compensantur, prædictumque pactum tacitum imbibit conditionem, nisi delictorum compensatio fiat, non placet; nam esto ea delicta quoad accusationem ciuilem diuortij compensentur, quoad accusationem autem criminalem nullatenus admittunt compensationem, uti alio relatis tradit Cartera in sus. quæst. criminalib. 9. tangenti bus punitionem delicti. cap. 4. num. 46. Zenedo collectan. iuris. collect. 166. num. 4. Non enim criminaliter accusare potest mulier virum adulterum, bene tamen vir adulter mulierem adulteram, uti habetur leg. 1. Cod. ad leg. Jul. de adulter. Et leg. regia. tit. 17. part. 7. Et leg. 1. 3. in fine tit. 9. part. 4. Et cap. apud militem cordem §. publico iudicio. 32. quæst. 1. Neque accusata mulier de adulterio se tueri potest exceptione adulterij mariti, tamen publicum sit, ut alios referens docuit Couarua. 2. p. decret. cap. 7. §. 6. num. 5. Et consentit his omnibus Sanch. lib. 10. disp. puar. 8. à num. 33. & sequent. Si igitur vir pactum cum vxore iniit de dote, lucranda, eo quòd ab accusatione criminali desistat; cùm eandem accusationem criminalem commissio adulterio possit inhiuere, ac si adulterium non commississet, nequaquam censendum est pactum dissolui, sed integrum, & firmum perseverare, dotemque vxori accusatione criminali non factâ.

§. VII.

An latâ sententiâ diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quando eum qui ipse velit, vel liberum sit illi Ordines suscipere, vel Religionem ingredi?

- 1 Per se obligatus est reconciliari, nec statum mutare potest.
- 2 Hac obligatio non mutandi statum permanet dum subest repetitio reconciliatiōis.
- 3 Aliquando & per accidens excusatur nocens reconciliari innocenti.
- 4 Ingresso in Religionem adultero, vel innocente, non tenetur aliter Religionem ingredi.

ET si plures Doctores, quorum meminit Sanch. lib. 10. disp. puar. 10. num. 2. & 10. existimant neque improbabiler, non esse obligatum coniugem adulterum reconciliari innocenti acceptanti diuortij sententiam, sed posse coniugem innocente in consulto, imò iniuito de suo statu disponere Religionem ingrediendo, vel sacros Ordines suscipiendo, aut votum castitatis emittendo, quia sententia diuortij est in fauorem innocentis feratur, quatenus ei concedit optionem diuertendi à coniuge nocente, aut ei se reconciliandi, at indirectè eedit in fauorem nocentis. Nam eo ipso quo innocens eligit diuortium, nocens excusatur à debito coniugali, quo illi restrictus erat. Quippe eâ electione remisit mutua illius societatem. Longè tamen verius est per se obligatum esse coniugem adulterum innocenti reconciliari, neque posse castitatem integrè vouere, Ordinemve factum assumere, aut Religionem ingredi, dum spes subest reconciliatiōis, sicuti docent ex Iurisperitis Glossæ. in cap. ex litteris verbo rine de diuortio. Felin. in cap. lator declarat. 8. n. 9. de sentent. & re iudic. Syluest. verbo Diuortium, q. 10. Gregor. Lopez leg. 5. verbo de adulterio. tit. 10. part. 4. Barbosa Rub. ff. Solutio matrimonii 2. part. num. 22. in fine. Et leg. 2. part. 1. in princ. num. 100. in fine. Ex Theologis D. Thom. in 4. dist. 35. quæst. unica art. 6. ad 3. & ibi Bonacens. art. com. quæst. 5. Durand. quæst. 2. art. 1. num. 6. Paludan. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. vers. effectus accusationis. Abulenf. c. 19. Matth. q. 7. Gr. ff. 1. p. decif. lib. 2. cap. 84. num. 14. Et 2. part. lib. 1. cap. 12. num. 66. Sanch. alios plures referens. lib. 10. disp. 10. num. 3. & seqq. Bafil. Ponce. lib. 9. cap. 20. num. 1. & seqq. Coninch. disp. 35. dub. 5. à num. 25. Layman. lib. 5. summ. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 14. Ratio ea est, quia sententia diuortij non plus iuris concedit innocenti, vel nocenti, quam quod iure ipso naturali eis competit ob adulterium commissum, est enim ut sæpè dictum est illius iuris declaratoria. At adulterium non eximit nocentem ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi cum innocente, si ipse velit; aliàs ex suo delicto commodum reportaret adulterus, sed hanc exceptionem innocenti concedit, in recompensationem iniuriæ sibi factæ, & fidei violatæ. Ergo quando eumque

innocens volet sibi nocentem reconciliari, & ab eo debitorum coniugale, mutuumque habitationem exigere, tenetur nocens obedire.

Hæc autem obligatio, quæ coniux nocens arctatur non mutandi statum solum durat (vt dixi) dum reconciliationis subest spes, nam eâ deficiente liberum illi est statum religionis, vel Ordinem sacrum assumere, vt potest qui non præsumitur ab innocente repetendus, quod impedire poterat, vt optime notauit Coninch. dicta disputat. 3. s. dub. 5. concl. 4. numero 26. & supponunt Doctores omnes num. præced. relati. Vnde si vxor sententia lata à Iudice seculari de eius adulterio, vel illo notorio existente deturatur in monasterium penitentiam actura, si intra biennium illius reclusionis non illam repetat, vir poterit Religionem profiteri, ea enim repetitionis omissione censetur iure sic disponente consentire ingressui: habetur Authent. sed hoc e. Codic. Ad leg. Iul. de adulter. cuius decisio iure canonico reuocata non est, vt rectè aduertit Abbas, cap. gaudemus de diuortio. num. 7. Hostiensis ibi numero 3. Ioann. Andr. num. 3. Anchar. num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 19. num. 3. Sabch. lib. 10. disp. 10. num. 8. Secundo si adulter emendatus sæpius reconciliationem petat, & innocens denegat. Poterit statum mutare; quia prædictâ denegatione tacet inquit nullo vnquam sibi nocentem reconciliare qua spe sub lata iniussit, & irrationabiliter velle. vt nocens de statu suo semper suspensus existat, vt colligitur ex cap. gaudemus de diuortio. Et tradit Sanch. dicto num. 8. & 16. Basil. Ponce, num. 4. Coninch. disp. 3. s. dub. 5. num. 2. 6. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 12. Tertio si innocens sacris Ordinibus initiatus est, vel Religionem professus, liberum est nocenti statum Religionis eligere, quia repeti nequit ab innocente, vtpote qui statum elegit vsui coniugali oppositum, sicuti docet Ioann. de Friburgo sum. consessor. lib. 4. tit. 22. quest. 14. Palacios in 4. disp. 3. s. quest. unica, dub. 2. Rosella verbo Diuortium, num. 11. Syuelt. ibi quest. 10. Sanch. lib. 10. disp. 10. num. 6. Basil. Ponce, dicto cap. 19. num. 2. Et licet Palacios idem esse existimet, si votum simplex castitatis emisit innocens, quia eo impeditur à petitorio. e debiti, & petenti iniquè nulla est obligatio reddendi in plurium sententia. At verius est ob prædictum votum ab innocente factum non excusari nocentem ab eius reconciliatione, eo quod per votum castitatis non cesset iure iniustitæ, quod habet exigendi debitum ab al. o coniuge, neque in illius fauorem abstinere promissit à debiti petitione, sed tantum in honorem Dei. Atque ita tradit Sanch. dicta disp. 10. num. 6. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 19. num. 2. tamen non satis consequenter, nam cum ipse lib. 10. cap. 3. censeat excusari coniugem à reddendo debito; quoties alter iniquè petit ob circumstantiam aliquam, quam ipse tollere non potest, consequenter affirmare debebat nocentem obligatum non esse reddere debitum coniugi innocenti petenti voto castitatis astricto, cum tamen dicto cap. 19. num. 2. contrarium asserat. Præterea votum castitatis est impediat eo ligatum debitum coniugale exigere, & alterum coniugem excuset ab obligatione reddendi casu quo petatur, at nullatenus impedit extra thorum mutuum cohabitationem & obsequiorum communicationem. Ergo ad hanc obsequiorum communicationem, & mutuum cohabitationem, optime poterit innocens voto castitatis astrictus coniugem nocentem repetere, & compellere.

Dixi teneri per se nocentem ad consortium innocens redire, vt tacite indicarem per accidens excusari aliquando posse. Si enim vxor separata est à viro ob adulterium commissum, raro compelli potest ad eius consortium redire ob timorem, quem rationabiliter habere potest mortis sibi inferendæ, aut iniquæ tractationis, ingentisq; sæuitiæ, vt aduertit optimè Gutier. cap. 129. de mar. num. 14.

Ad extremum aduerto ingresso in religionem adultero illis in euentibus in quibus ingredi permittitur non esse obligatum innocentem ad ingressum, neque ad votum castitatis emittendum. Quinimo neque ingrediente innocente in religionem alitringitur nocens ad illius ingressum, vt benè aduertit Sotus in 4. d. 36. quest. unica a. ar. 5. ad 3. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 12. Sanch. lib. 10. disp. 10. concl. 4. num. 15. Coninch. disp. 3. s. dub. 5. initio concl. 1. Quia textus in cap. sane, cap. cum sis. cap. significauit de conuers. coniugator. exigentes inuicem coniugum ingressum intelliguntur; cum matrimoni iura integra, & illæsa sunt, secus vero quando ob diuortium sunt diminuta.

§. VIII.

Qualiter ob hæresim liceat Catholico coniugi diuertere?

- 1 Ob alias causas à carnali fornicatione licet diuortium.
2 Ob hæresim pertinacem licet fieri potest.
3 Separatus propria auctoritate Catholici ab Hæretico nequit sacris initiari, vel Religionem ingredi.
Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

- 4 Aliqui censent hæreticum iudicio Ecclesie damnatum, & ab hæresi resipiscentem admittendum esse à Catholico coniuge.
5 Alij probabilius excusant Catholicum ab hac obligatione.
6 Hæreticus sic damnatus nullatenus potest iniuncto Catholico statum mutare.
7 Ex eo quod Catholicus hæretico copuletur, si copula imbeatur ante sententiam non obinde censendus est remittere ius diuertendi, secus si post sententiam.
8 In hoc crimine hæresis non datur compensatio sicut in adulterio.

Licitum esse ob alias causas à carnali fornicatione coniugem innocentem à suo consorte diuertere Catholica veritas est definita in Concil. Trident. sess. 24. can. 8. ibi Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit: contlatque ex toto tit. de diuortio, & de conuersione coniugatorum. Neque huic veritati obstat, quod Christus Dominus Matth. 5. & 19. solum carnalem fornicationem assignauerit, vt possit coniux innocens ab altero tamen contra eius voluntatem separari, quia Christus Dominus loquutus est de causa perpetua separationis, & quæ per se contractui matrimonij obstat, & hæc sola est fornicatio carnalis, reliquæ autem causæ ex se perpetuam separationem non inferunt, sed solum dum causæ ipsæ persistunt. Neque matrimonij sunt propria, eique directe oppositæ, sed communes aliis societatibus, & confederationibus. Hoc supposito.

Inter causas, ob quas præter adulterium licitum est coniugi innocenti diuertere à nocente est hæresis non quæcumque, sed pertinax (qualis censenda est, quæ post vnam, & secundam correctionem persistit, iuxta illud Pauli ad Tit. 3. Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuota sicut colligitur ex cap. non solum. Et cap. idololatris. 28. quest. 1. Et cap. fin. de conuers. coniugar. Capit. quanto de diuortio. Ratio huius conclusionis est, quia plerumque ex cohabitatione cum hæretico pertinaci imminet periculum coniugi Catholico, eiusque proli: ob quam rationem, etsi de facto in aliquo casu hoc periculum esset, non obinde impeditur Catholicus à diuortio celebrando, quia fat est quod hoc periculum vt in plurimum adsit, vt rectè notauit Coninch. disputat. 3. s. dub. 4. num. 24. Sanch. lib. 10. disp. 10. num. 9. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 16. Quando verò periculum peruersionis agnosceretur non solum potest Catholicus, sed etiam debet se ab hæretico separare, quia periculum peccati iure nature quilibet vitare tenetur, sicuti docuit Sanch. aliis relatis dicta disputat. 15. num. 5. Layman. dicta cap. 7. num. 16. Basil. Ponce lib. 9. cap. 22. num. 2. Crederem tamen hoc esse intelligendum, quando coniux hæreticus Catholicum iuteretur peruertere, grauisimumque esset periculum assentiendi iuxta textum in c. 2. de diuortio; alias non videretur obligatus Catholicus diuortium facere. Quippè nemo tenetur communia pericula peccandi cum graui sui detrimento fugere, vt constat ex his quæ latè diximus tract. 6. de chor. disp. vlt. de scandalo. At negari non potest Catholico graue esse se à coniuge separare, eius cohabitatione, & obsequio carere, & cœlibem esse. Adde ex tali separatione sæpe imminere coniugi incontinentiæ periculum. Quomodo ergo obligandus est fugere periculum peruersionis non grauius vitgens, si ex eius fuga incidat in periculum graue incontinentiæ?

Separatus verò propria auctoritate coniux Catholicus nequit sacris initiari, nec validè Religionem ingredi, quia cedit in præiudicium coniugis hæretici, qui conuersus sic initiatur, vel professus repetere potest, neque ipse Catholicus se tueri potest hæresim, notoria ab altero coniuge commissam, quia hæc seclusâ Ecclesie declaratione non præbet causam perpetui diuortij, sed temporalis; nempe dum ipsa persistit, quate hæresis cessante cessat causa diuortij, & obligatur hæretico penitenti, reconciliari, in quo maxime differt ab adulterio carnali: hoc enim vpotè matrimonio directè oppositum semel commissum perpetui diuortij causam præbet; secus verò adulterium spirituale, quod est hæresis: requirit namque permanentiam, sicuti aduertunt Sanch. lib. 10. disp. 15. num. 10. & seqq. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 2. Paul. Layman. libro 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. numero 16. Coninch. disp. 3. s. dub. 4. num. 24.

Quare controuersia inter Doctores est, An hæreticum iudicio Ecclesie declaratum, & ab hæresi resipiscentem teneatur Catholicus ad sui consortium admittere? Et quidem plerumque consultius videretur eam præstare reconciliationem, quia Christianam pietatem commendat. Tum quia non leuiter iuuabit hæreticum penitentiam ad perseverandum in fide, ad vitandum incontinentiæ periculum, nihilque tristitiæ & desperationis. Quinimo Gotfred. sum. tit. de conuers. infidelium. m. 4. credit hanc lubellè Catholico obligationem, quia esto in capite de illa de diuortio excimatur ab hac obligatione, at prædicta concessio videtur reuocata per Textum in capite

quanto de diuortio, ubi vir Catholicus compellitur admittere coniugem ab hæresi respicientem. Cui doctrina assentitur Henrici, lib. 11. de matr. c. 17. n. 6. ea moderatione adhibita, si intra biennium signa dederit perfectæ emendationis. Glossa verò in cap. de illa de diuortio in fine. Et cap. quanto eodem tit. in fine. Et c. fin. verbo iudicio. Ioann. Andreas in dicto c. quanto. Et c. de illa. Abulen. in c. 19. Matth. q. 76. in corp. vers. dicendum. Iulius Clarus, lib. 5. receptar. §. hæresis. num. 1. 5. Sotus in 4. dist. 39. q. unica art. 4. ad 3. Ludouic. Lopez 2. p. instruct. c. 53. §. licet. Et c. 5. 4. vers. norandum est. Palaçios in 4. dist. 35. disp. vn. post medium. Sordus de aliment. tit. 7. q. 2. 1. num. 7. Et alij plures relati à Sanch. disp. 15. n. 18. assentunt Catholicis subesse obligationem recipiendi hæreticum iudicio Ecclesiæ damnatum respicientem si vellet in sæculo manere, neque excusari posse ab hac obligatione nisi Religionis ingressu, eo quod in c. fin. de conuers. coniugat. (cui decisioni standum est) videatur concessa facultas non recipiendi hæreticum penitentem sub prædicta conditione Religionis, inquit enim Textus: *Mulier quæ in fide remansit potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata ad religionem liberè conuolare.*

5 Sed rectius eximunt Catholicum à prædicta obligatione recipiendi hæreticum damnatum Conarua. in 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 5. Castro lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 7. Matien. lib. 7. recop. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 20. Barbosa Rub. 2. p. num. 20. ff. soluto matr. Graffis 1. p. decis. lib. 2. c. 84. n. 16. Et 2. p. lib. 1. c. 12. n. 22. Et alijs relatis Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 19. Conine. disp. 35. dub. 4. n. 24. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. c. 22. num. 3. Gaspar Hurtado disp. 11. diff. tub. 5. n. 20. & alij. Mouentur hac efficaci ratione; Ecclesia in pœnam hæresis priuat hæreticum iure; quod in suum coniugem habebat exigendi coniugale debitum, mutamque cohabitationem, sicuti priuat alios bonis, & iuribus quæ sitis, & Catholicum coniugem eximit à prædicta obligatione, vt constat ex cap. de illa de diuortio, ubi inquit Textus: *De illa, quæ à viro suo habente in hæresim ipsius consortium sine iudicio Ecclesiæ declinauit, videtur nobis quod mulier ei, cum reuersus fuerit, est reddenda, quæ est reueri noluerit compellatur.* Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo recessit ad recipiendum cum nullatenus dicimus compellendam. Neque contrarium deciditur in cap. quanto de diuortio, ubi mulier compellitur ad virum hæreticum penitentem redire, quia id factum est, eo quod proprio iudicio, & non Ecclesiæ iudicio ab illius consortio se separauerit. Et licet in c. fin. de conuers. coniugat. concedatur mulieri, quæ in fide remansit; vt nolente viro ab infidelitate reuerso, propter quam iudicio Ecclesiæ ab eo fuerat separata possit liberè ad religionem conuolare, nullo modo ad huiusmodi ingressum, ardeatur, sed eo ingressu liberè concessio declaratur plena exemptio, quam dicta mulier Catholica habebat à murna cum viro habitatione. Censetur autem Catholicus iudicio Ecclesiæ ab hæretico separari, eo ipso quo hæreticus vt talis iudicio Ecclesiæ declaratur, quantumvis priuatum, & in secreto ab Inquisitoribus hoc iudicium fiat, vt rectè aduertit Sanch. dicta disp. 15. n. 20. quia est pœna, quæ delicti declarationem sequitur.

Quocirca coniux Catholicus inuito hæretico damnato potest, & in sæculo manere, & ad Religionem transire, vel sacros Ordines suscipere, sicuti potest diuortio facto ob adulterium carnale, quia æquæ sententia hæresis lata eximit à coniugali debito. ac exemptus est adulterio declarato. Atque ita docet Barbosa Rub. 2. p. n. 20. ff. soluto matrim. Sanch. d. disp. 15. n. 21. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 3.

6 Hæreticus verò sic damnatus, & ab hæresi reuersus nullatenus potest inuito Catholicis statum mutare, sed potius tenetur ad Catholicum consortium redire, si ipse velit, quia illa fuit pœna ob hæresim imposita, quæ non debet in detrimentum innocens cedere. Quare esse probabile sit sententia diuortij lata ob adulterium, quam innocens acceptat, nocentem obligatum non esse ad consortium innocens redire; in præsentem autem nullo modo id probabile censendum est, quia separatio ex adulterio integrè fit in fauorem innocens, & ob iniuriam ipsi factam: at separatio ex hæresi præcipue fit ob iniuriam fidei, & Religionis factam, & in eius satisfactionem, neque acceptatione innocens indiget; ac proinde non liberatur hæreticus à seruitute coniugali prædicta condemnatione facta sicuti aduertit Syluest. verbo diuortium. q. 10. Sotus in 4. dist. 39. q. unica art. 4. ad 3. Barbosa Rub. 2. p. n. 22. ff. soluto matrimonio. Sanch. alijs relatis dicta disp. 15. n. 24. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 4.

7 Ex eo autem quod Catholicus hæretico copuletur, si copula ante sententiam hæresis habeatur, non obinde censendus est remittere ius diuertendi, quia nequit remittere ius diuertendi, quod ex hæresi perseverantia nascitur. Ex hæresi autem præterita, neque ab Ecclesia damnata nullum ius diuertendi habet, quod possit remittere. At si copula post sententiam habeatur, quo cala haberi diuertendi, & sic subest eius condonacioni Thom. Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 26. distinguit, si cum habetur copula animus adost condonandi manifestum

est remittere ius diuertendi per sententiam acquiescentem, ac proinde ea remissione facta iam licitum non esse diuertere. Si verò expressus animus adesset non condonandi, nulla censeri debet remissio, siquidem hæc absque voluntate esse non potest. Quod si neuter animus expressè adesset nec condonandis nec non condonandi, et si in diuortio ob adulterium carnale censenda sit facta remissio, secus verò in diuortio ob adulterium spirituale. Quippe diuortium ob adulterium carnale ideò fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, quæ diuisio noua copula coniugis redintegratur. At diuortium ob adulterium spirituale, scilicet hæresim non fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, sed quia Deo, cuiusque fidei, & religioni irrogatur iniuria, quæ non videtur ob copula cessare. Sed dupliciter hoc vltimum dictum Sanch. ideòque exultimo habitum copula post sententiam remissionem iuris devertendi necessario præsumendum esse, nam est in pœnam iniuriæ irrogatæ Deo ab hæretico absolutorum coniux Catholicus à debito coniugali, & absolutio in fauorem catholici fit, cui ipse cedere potest. Qui ergo copulam habet cum hæretico, iam ea copula profecturur se nolle ab hæretico diuertere, cogit iuri diuertendi quod habet, vt docuit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 5.

Supereff dicendum, An in hoc crimine hæresis, sicuti in adulterio deur compensatio; Et omittis varijs sententijs, quas refert Sanch. lib. 10. disp. 16. num. 1. & 2. dicendum est cum eodem Sanch. num. 3. & Basilio Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 6. nullam in hoc crimine esse compensationem, & primò esse non potest compensatio adulterij cum hæresi ante sententiam, nam hæresis ante sententiam non est causa perpetui diuortij, sicuti est adulterium, sed ad tempus dum hæreticus inquam non corrigitur. Non igitur adulterij, à quo hæreticus recedere intendit, est tueri potest exceptio hæresis nondum damnatæ. Neque etiam est compensatio cum hæresi Ecclesiæ iudicio declarata. Nam esto ob vtramque causam adulterium scilicet, & hæresim diuortium esse possit, ob aduersam tamen rationem contingit; quippe diuortium ex adulterio est ob violationem fidei coniugio debitæ; at diuortium ex hæresi fit in pœnam ob violationem fidei, Deo, cuiusque Religionis debita, ideoque vnum delictum cum alio compensari non potest, ac proinde quilibet ius habet ab altero recedendi adulter ab hæretico, & hæreticus ab adulterio. Quinimò neque vnus hæreticus cum alterius hæresi venit compensanda, nam cum pœna diuortij ob hæresim non imponatur ob iniuriam coniugio factam, sed Deo, nequit vnus hæresis pœna cum alterius hæresis pœna compensari. Non enim vnus hæresis alterius hæresis grauitatem diminuit, sicuti contingit in adulterio carnali; in quo vnus iniuria alterius iniuria compensatur, vt potè quæ eidem coniugio aduersantur.

§. IX.

Qualiter ob alias causas, maxime ob sæuitiam liceat facere diuortium?

- 1 Quoties absque graui periculo animæ vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, est sufficiens causa diuortij.
- 2 A coniuge incit ante ad peccatum potest incitatus se separare.
- 3 Licitum est uxori se separare à viro qui lenocinium exercet, &c.
- 4 Cessante inductione ad peccatum, cessat diuortium.
- 5 Quoties coniugi graue damnum corporis imminet, quod alia via auerri non potest, datur occasio diuortij.
- 6 Si coniux alterius vitæ insidius parat, vel aliud graue damnum molitur, licet diuortium. Debet tamen iudicio autoritas interuenire.
- 7 Ob malum graue factum, nisi timeatur futurum, non datur diuortium.
- 8 Retentio concubina domi, vel extrà præstat plerumque uxori causam diuertendi.
- 9 Coniux recedens ob prædictum timorem causam coram Iudice Ecclesiastico tractare debet.
- 10 Probationes iustitiae concludentes esse debent.
- 11 Si probationes integra non sint, datur locus cautioni de non offendendo. Et quæ cautio præstanda sit.
- 12 Si ad tempus sententia diuortij fuerit lata, neuter potest statum mutare, secus si in perpetuum.
- 13 Si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est, beneficium restitutionis gaudet.

Plures causæ diuortij præter supradictas assignantur à Doctoribus, quæ sub hac regula perscrutantur. Quoties absque graui periculo animi, vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, datur sufficiens causa diuortij, vt ex communis sententia tradit Sanch. lib. 10. disp. 17. 18. & 19. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. Coninch. disp. 35. dub. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16. Nemo enim censendus est alteri se velle

velle obligare cum gravi sui iactura, etenim prius sibi quam alteri consulere debet.

Ex qua doctrina quæ verissima est inferitur posse coniugem innocentem, quem alter ad peccandum incitat, nec movens desistat ab eo se separare, ut probat Text. in cap. 2. de Divortio, & cap. idololatria 2. 8. q. 2. Et quamvis in his Textibus sermo sit de inductione ad infidelitatem, cum eadem sit ratio de quolibet peccato, ob vitandum illius periculum, poterit coniux ab altero coniuge diuortium facere. Quod eleganter tradit Hieronym. in illa verba Matth. 18. Si oculus tuus scandalizaverit, erue eum, & projice abs te, inquit enim Hieronym. sententiam Christi esse, ut si hi qui nobis coniuncti sunt, & instar oculorum, ut parentes, filius, vxor causa sint ruinæ ab illis recedamus. Atque ita tradit Nauar. cap. 2. 2. num. 2. Belharm. lib. 1. de matr. cap. 14. innumeris relatis Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 5. & seq. Basili. Ponce lib. 9. c. 23. n. 1. & 1. Coninch. disp. 37. dub. 4.

Quapropter licitum est vxori se separare à viro qui lenocinium exercet, vel in domum introducit procaces, qui ipsam sollicitent, vel incitat vxorem ad furta regenda, & simulanda, vel vult ut pellicem foueat, & alia similia, præstant enim diuortio sufficientem causam, ut ex communi tradunt Doctores prædicti. Ad idem est si coniux sit veneficus, quia ob societatem demonis graue malum tum animæ, tum corporis timeri potest, ut aduertit Coninch. d. disput. 35. dub. 4. num. 2. 5. Sanch. lib. 10. disput. 18. num. 2. Laym. dicto cap. 7. n. 16. Gaspar Hurtado disp. 11. difficult. 5. num. 19. Neque ad hæc separationem indiget coniux innocens Iudicis sententia, quia iure ipso naturali conceditur, vt potest quæ non est perpetua, sed ad tempus dum adest periculum, ut bene docuit Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 10.

Cessante autem inductione ad peccatum, illiusque periculo, cessat diuortium, quia solum ob vitandum prædictam periculum conceditur, ut aduertunt prædicti Doctores. Quare etiam coniux pluribus vitis irretitus sit, si tamen cessat ad peccatum inductio, nullâ ratione licitum est diuortium, ut colligitur ex cap. 2. de Divortio; argumento à contrario. Et tradit in Glossa ab omnibus recepta. Et D. Thom. in 4. disp. 39. q. 2. art. 6. in corp. Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 3. Basili. Ponce c. 23. num. 3. tamen si Sotus in 4. d. 39. q. 2. art. 4. ad 4. Ludouic. Lopez 2. p. in fruct. c. 53. ad finem. Sanch. dicta disp. 17. n. 4. Laym. cap. 17. n. 16. concedant titulo correctionis posse coniugem etiam vxorem à viro vitis irretito diuertere ad tempus, si ex eo recessu speratur fructus. Sed vt bene aduertit Basili. Ponce, lib. 9. c. 23. n. 3. maturo iudicio, & magna prudentia opus est, pleneque enim maiora mala inde nascuntur, nec leuis occasio sumitur iræ, & indignationis.

Secundo inferitur, quoties coniugi graue damnum corporis imminet ex mutua cohabitatione, quod aliâ viâ auctri non potest nisi diuortio facto, fieri rectè potest ob supradictam rationem, quia debito alterius nemo satisfacere tenetur cum tanto sui detrimento. Hac igitur ratione licet coniugi sano se separare à leproso peste, vel alio morbo contagioso infecto, ut diximus supra, & tradit Nauar. cap. 2. 2. numero 2. 2. Saa; verbo Diuortium num. 8. Henrici. lib. 11. de matrim. cap. 4. in fine. Coninch. disputat. 35. dub. 4. num. 2. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16. Aridem est si ob furorem, vel ebrietatem coniugis prudenter timeas graue malum tibi inferendum, quod sola fuga vitare potes; ut tradunt Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 5. n. 3. Ludouic. Lopez 2. p. in fruct. cap. 54. p. au. lo. princ. casu 3. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 18. Secus verò est (vt aduertunt prædicti Doctores) si prædictum periculum non imminet, iuxta Textum in cap. si vxorem. 32. q. 5. & leg. si cum dotem. 2. §. si maritus. ff. soluto matrimonio ibi. Nihil enim tam humanum est quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse. Simile est, si vir latrocinium exercet, timeatque mulier prudenter, vt illius criminis sociam puniendam esse, vel saltem reputandam; si alia via præter fugam non suppetit subueniendi huic periculo, poterit confortium viri fugere. Non enim eius societati atricta est cum graui suæ vitæ & honoris detrimento, ut rectè tradit D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 10. casu 1. Paludan. in 4. d. 32. quest. 1. art. 2. num. 7. Et dist. 39. q. vnica. art. 3. num. 14. Nauar. cap. 2. 2. n. 2. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 29. Saa; verbo Diuortium, n. 5. Sanch. disp. 18. num. 21.

Huc perinet, si coniux alterius vitæ infidias parat, vel aliud malum graue moliat, quod facile vitari non potest, nisi diuortio facto, poterit coniux innocens recedere, ut expressè deciditur in cap. litteras de restit. spoliar. Et cap. ex transmissa, eodem titulo, Et cap. 1. Vi lise non conseruata. Debet tamen hic recessus non autoritate propria, sed Iudicis fieri, nisi in mora periculum adfit, vt bene aduertit Sanch. dicta disp. 18. num. 3. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 7. iuxta Textum in cap. porro. Cap. significasti de diuortio. Neque in hoc casu est marito restituenda vxor ob damnum irreparabile, quod ex prædicta restitutione sequeretur, vt notat Abbas in cap. litteras de restit. spoliar. Glossa in cap. de benedictio 32. quest. 1. Gutierrez. lib. 1. canon. q. cap. 2. 4. num. 5. Sanch. lib. 10. disput. 18. num. 2. Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Basili. Ponce, cap. 23. n. 7. & alij. Sed receptis probationibus per informationem summariam incontinenti, si Iudici videantur sufficientes ad timorem, deponitur vxor apud probam, & honestam feminam imposito viro præcepto sub excommunicatione, ne illi malum inferat, iuxta Textum in cap. ex transmissa de restit. spoliar. Regulariter autem deponi solet in Monasterio, quia est locus aptior ad violentiam impediendam, vt bene Abbas ibi n. 4. Butrius n. 9. Posset tamen in domo patris, vel matris, vel sororis sequestrari, quinimò existimat Riccius praxi decisi. 242. Basili. Ponce, cap. 23. num. 11. prædictam domum Monasterio esse præferendam.

Et licet prædicti Textus cap. litteras cap. ex transmissa tantum loquantur de vxore timente viri sæuitiam, non inde inferitur in viro prudenter timente vxoris sæuitiam locum non habere prædictam dispositionem, habet vtique: cum eadem ratio propriæ defensionis militet, vt pluribus firmat Gutierrez. d. c. 24. n. 8. Sanch. dicta disp. 18. n. 8. Basili. Ponce, n. 8. Textus verò de vxore specialiter loquuntur, quia frequentius in illas viri sæuiunt, quàm è contra.

Notanter dixi, si aliquid malum graue moliat, Non enim damnum factum diuertendi causam præbet, nisi inde sumatur præsumptio sufficiens iterum inferendum esse, vt aduertit Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 17. & Gutierrez. lib. 1. canon. q. cap. 24. num. 9. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 32. Sanch. lib. 10. disp. 18. Regulariter ex percussioibus immoderatis, & sanguinolentis concipitur timor probabilis similitum, nisi cautio sufficiens adhibeatur, vt constat ex his quæ tradit Farinac. lib. 2. consil. cons. 157.

Neque mihi displicet quod tradit Bald. cap. 1. n. 3. Vt lite non contestata Decius consil. 530. n. 4. volum. 4. Matien. lib. 5. re. capit. tit. 9. Leg. 2. gloss. 1. num. 52. Sanch. aliis relatis disp. 18. n. 20. retentionem concubinæ domi vel extra præstare vxori plerumque sufficientem causam diuertendi non solum titulo adulterij, sed sæuitiæ, eo quod causa regulariter sit molestæ cohabitationis, & perpetuæ discordiæ inter coniuges, quæ graue malum censenda sunt, vt docuit Henrici. lib. 11. cap. 17. numer. 7. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 11.

Recedens ergo coniux ob prædictum timorem iustum causa coram Iudice Ecclesiastico tractanda est, quia agitur de dissolutione obligationis Sacramenti matrimonij, de qua vt potest spiritali solus Ecclesiasticus Iudex est. Cap. 2. de Iudiciis: vt ex communi docet Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. numero 14. Interim autem vxori litiganti alimenta, & expensæ ad litem subministranda à viro sunt, ne his destituta à causa cadat, vt tradit Rota decisi. 250. apud Farinac. volum. 2. consil. & Riccium in praxi decisi. 235. num. 6. Gutierrez. lib. 1. canon. q. cap. 24. num. 7. Basili. Ponce, cap. 23. n. 7. Sanch. disp. 18. num. 30.

Probationes autem sæuitiæ vt diuortium sequatur concludentes esse debent, quia sub dubio nemo iure certo est spoliandus, & tradit Parisius consil. 54. num. 16. volum. 4. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. num. 27. Rota apud Farinac. volum. 1. decisi. 371. Testes verò singulares in hac materia probant, modo omnes testentur in genere sæuitiam, vt docuit Rota supra decisi. 156. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 6. vbi ex prædicta decisione Rotæ & Canisio, cap. 2. de diuortio. & Riccio praxi decisi. 235. asserit probatâ plenè sæuitiâ non esse vxorem marito tradendam, quantumvis cautionem de non offendendo offerat, quia non decet vxorem iustè trepidantem fragilitati cautionis committere: etenim iustè non mutat maleuolum animum. §. si in iure. de suspectis tutorib. factique cap. accedens el. 2. iuncta Glossa verbo inimicis. vt lise non contestata, & pluribus exornat. Sanch. disp. 18. num. 33.

Si verò probationes integræ non sint, tunc est locus cautioni de non offendendo, cautioni inquam pignoratitiæ, vel fideiussoriæ, iuxta leg. si mandato Titij. 39. §. fin. ff. mandati. Quoties enim cautio ob suspicionem personæ exigitur, semper debet esse cum pignore, vel fideiussore, leg. si fideiussor 7. §. fin. ff. qui satisdare cogantur. vt pluribus relatis Sanch. d. disputat. 18. num. 36. Quod ad eò verum existimat Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. numero 6. & Riccius prax. decisi. 254. numer. 2. vt nequeat Iudex contentus esse cautione iuratoria viri, tamen si impotens sit pignoratitiam, vel fideiussoriam cautionem præstare. Sed rectius contrarium censet Sanch. dicta disp. 18. num. 42. eo quod ad impossibilia nemo obligandus sit. Præterquam quod in cap. litteras de restit. spoliar. vbi cauetur dandam esse vxori cautionem pignoratitiam, vel fideiussoriam, subditur, si fieri potest. Ergo quando id fieri non potest contentus esse debet Iudex iuratoria cautione. Ad regulam generalem esse non habentem pignora, aut fideiussores, quia pauper, aut aduenia est satisfacere si cautionem iuratoriam præstet. Authent. generaliter. Cod. de Episcop. & Cleric. Et tradunt plures referentes Roland. consil. 43. n. 21. Barbofa leg. diuortio. 8. §. antequam. n. 2. ff. soluto matr. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 38. à qua regula communi præsens casus non inuenitur exceptus. Quinimò existimo si vir aliàs bonæ vitæ, & famæ exsistat, satisfacere si cautionem iuratoriam præstet, tamen si pignoratitiam, vel fideiussoriam præstare possit,

quia

quia præsumendum est maiorem timorem habiturum violandi iuramentum, quam qualibet aliam cautionem, vt tradit in præfenti Glossa, & Innocent. in cap. ex transmissa, de restitut. spoliorum. Couaruu. 2. p. decret. cap. 7. §. 5. à numero 1. & segg. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 4. 3. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 7. Quapropter verissimum est, quod multis comprobatur Sanch. d. disp. 18. num. 3. 2. & 41. arbitrio Iudicis plurimum deferri, quæ cautio præstanda sit; nam in cap. literas. & c. transmissa solum exigitur cautio sufficiens, quæ esto regulariter semper debeat esse pignoratitia, vel fideiussoria, aliquando tamen iuratoria esse potest, vt ex dictis constat.

12 Pronunciata sententia diuortij ob viri scævitiã si ad tempus restringatur, scilicet quousque experiatur, an vir signa emendationis dederit, vel cautionem obtulerit, apertum est neutrum coniugem posse statim mutare, quia oblatius matrimonij. At si sententia absoluta sit, eo quod desperetur vir corrigendus esse à scævitiã quantumvis cautionem dederit, poterit innocens ad Religionem, vel Ordines transire eo modo ac si diuortium ob adulterium celebratum esset, quia oblatere debet coniugale. At hoc oblatere nequit, si quidem non speratur futurum: viro autem in cuius odium diuortium celebratur, nequit sicut adulter inuito innocente Religionem ingredi, exceptis illis casibus, in quibus diximus adulterum ingredi posse: sic docet Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 48. vsque in finem. Basil. Ponce, cap. 2. 3. num. 9. Quod si post diuortium ob scævitiã celebratum coniux innocens ad sui consortium scævum virum admittat, eo ipso censetur iniuriam factam remittere, & securitatem habere in eius cohabitatione, ac proinde (nisi novæ se offerant) diuertere ex præteritis nequit vt notavit Farinac. lib. 2. conf. 1. 56. in fine. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 2. 3. num. 9.

13 Ad extremum adverte, si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est ob elapsum tempus probationis beneficio restitutionis uti potest. Nam esto ad contrahendum matrimonium maior censetur, non tamen ad matrimonij dissolutionem. Neque ex illa concessione, quæ est exceptio à regula generali censendi sunt omnes casus matrimonio petriuntur, maxime cum inde non commodum, sed damnum minori accresceret, vti ex Sfortia notavit Basil. Ponce, cap. 2. 3. in fine.

§. X.

Facto diuortio, an dos vxori restituenda sit; & an apud ipsam eiusque expensis filij sint educandi?

- 1 Vxori restituenda est dos, & medietas lucrorum, si culpa diuortium factum sit.
- 2 Si ob adulterium vxoris, nec dos, nec lucrum restituitur. Si ob scævitiã aliqui consent restituentiam esse. Verius est oppositum.
- 3 Filij educandi sunt apud eum coniugem, quem iudex arbitrabitur spectat antiquo iure.
- 4 Si ob matris culpam diuortium fiat, consent plures apud patrem filios alendos esse post triennium.
- 5 Verior est sententia quæ affirmat expensis matris alendos esse etiam infra triennium.
- 6 Si diuortium neutrius culpa fiat, utriusque expensis alendi sunt.

Vxori restituendam esse dotem, si diuortium non culpa vxoris, sed viri factum sit, colligitur manifestè ex cap. 1. de donat. inter vir. & vxor. vbi Abbas Bald. in cap. 1. vt licet non contestat, & deinde restituenda est medietas lucrorum vsque ad diuortij tempus, vt habetur cap. significavit, iuncta Glossa de donationib. inter vir. & vxor. Et tradit Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 1. n. 6. Anton. Gomez leg. 53. Tauri num. 72. Matienz. lib. 5. recap. leg. 2. tit. 9. gloss. 1. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 14. Quinimo Palacios Rubios, Ferdinand. Gomez, Perez, in additionib. ad Seguram, Couaruu. quos refert, & sequitur Gutier. d. cap. 24. num. 15. existimant eo casu omnium lucrorum medietatem, quæ à viro post separationem acquirunt vxori competere, ac si matrimonium esset illæsum. Ex acquisitis vero post separationem ab vxore nihil vir noxius habet teste Baldo in leg. si vxor. num. 6. in fine. Cod. de conditionib. inferis, Et leg. non sine, Cod. de bonis quæ liberis, Decio leg. 1. n. 10. C. unde vir. & vxor. Matienzo dicta leg. 2. gloss. 1. n. 53. Gutier. dicto lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 16. Quod si vxor dotem non attulerit, vel illi placuerit potius alià viro, quam sibi dotem concedi, debent illi à viro alimenta subministrari, tamen si aliunde habeat vnde viuat, vt comprobatur Farin. q. 143. §. separatio. shori. n. 46. & segg. & §. expulsio. n. 27. Matth. de Afflictis dec. 10. n. 1. & 3. Gutier. de matr. c. 129. n. 24. & segg. eo quod iustum sit nihil ei detrahi ex fructibus, quos ille solum matrimonio perceptura erat, vt potè quæ nullam in separationem habet culpam.

Verum si diuortium fiat ob vxoris culpam, si ea culpa sit adulteri, neque dos illi restituenda est, nec vlla pars lucra acquiri sibi matrimonio constante, vel acquirere post diuortium. Quinimo ipsa obligatur communicare viro quodquid acquirat, vt rectè aliis relatis docent lib. 5. recapit. tit. 9. leg. 2. gloss. 1. numero 54. & 55. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 24. numero 17. & sequent. Si verò ob scævitiã factum diuortium sit, existimat Basil. Ponce, lib. 9. cap. 2. 3. num. 12. dotem illi esse restituendam. Nam esto in cap. plerumque, de donationib. inter vir. & vxor. statuatur mulierem debere dotem amittere, si eius culpa diuortium factum sit, id intelligi debet, si talis sit culpa, cui amissio dotis annexa sit: hæc autem nulla est alia præter adulterium, vt constat ex dicto cap. plerumque, & viri mortem, leg. si ab hostibus 1. §. si vir vxorem. ff. Solutio matrimonij. ergo ob scævitiã dos amittenda non est. Sed immerito Basil. à communi sententia, quam tradit Sanchez lib. 10. disp. 1. num. 20. & disp. 20. numero 7. recedit, dicto cap. plerumque absque vlla limitatione affirmatur, vxorem amittere dotem, si eius culpa diuortium fiat; aliàs vir innocens dotis administratione, & fructu, quem haberet non facto diuortio priuandus esset absque culpa. Et licet ob solum adulterium, & mortem viri directè vxor dote priuetur, indirectè tamen ob quolibet delictum, quod separationem mutue habitationis inducit.

Quoad filiorum educationem atinet, si ius antiquum Codicis spectemus in arbitrio Iudicis constitutum erat, apud quem soboles dissoluto matrimonio alenda esset. l. unica. Cod. diuortio factio. regulariter primo triennio apud matrem, postmodum apud patrem Iudex arbitratur, iuxta lege nec filium Cod. de patria potestate. At iure nouissimo Authentico ius decium est, vt si pater causam diuortij præstitit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi communes nuriantur patris expensis. Si verò contra apud patrem matris expensis, nisi pater minus idoneus sit, tunc enim apud matrem locupletem filij educandi sunt: habetur expresse Authent. si pater Cod. diuortio factio. apud quem liberi morari, & educari debent, cui consonat lex regia 3. tit. 19. part. 4. Quæ in lege tres indicantur limitationes. Prima, si vir diuortij causam dedit apud matrem innocentem venientem ad secundas nuptias non sunt educandi filij, sed patris expensis, si locuples fuerit educandis filijs apud eum, quem Iudex arbitrabitur, vt notavit Sanchez dicto libro 10. disp. 20. num. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. in fine. Quod si mater pauper sit, & minus idonea ad alendam prolem patri nocenti locupletis proles relinquatur educanda, quia in his spectatur quod proli commodius sit, sicuti notavit Sanch. & Layman. locis allegatis. Secunda limitatio est, si mater causam diuortij dedit, ipsaque locuples est, & pater pauper, patri relinquatur filij alendi, quia pater vt inquit Authent. minus idoneus est: & tradit Sanch. & Layman. supra. Et deciditur expresse Authent. vt licet matri & matris, lib. 8. collat. 8. Tertia, si coningat coniugem, ob cuius culpam diuortium celebratur esse fidelem, alterum verò in cuius fauorem fit diuortium infidelem esse, proles fidelem alenda traditur ob fidei fauorem. Argum. cap. fin. de conuers. in spualium, quod quod indicatur in dicta Authent. vsque bis si minus idoneus sit. Et tradit Angel. verbo Filius n. 21. Syluest. ibi q. 2. n. 24. Gutier. lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 19. Sanch. d. disp. 20. n. 4. Layman. d. cap. 7. in fine. His positis.

Controuersia inter Doctores est, an quando ob matris culpam diuortium fit, debeant illius expensis filij apud patrem procreari? Nam esto in d. Authent. si pater, dictum sit si mater causam diuortij præstitit, tunc apud patrem matris locupletis expensis filios alendos esse, illa verba matris locupletis expensis non habentur in originali, sed addita fuerunt ab Inexio, vt notavit Glossa in dicta Authent. vt licet, verbo alantur: ac proinde legem constitutere non possunt, sed tanquam casus omnis iuris communis regulis decidendus est. At iure communi matri solum infra primum triennium competit filio alimenta præbere, postmodum ipsi patri: leg. Nensennius. Et leg. si quis à liberis, §. si vel parent. ff. de liberis in quoslibet. Ergo absque fundamento asseritur matris nocentis expensis filios alendos esse apud patrem. Atque ita tenet Salicet. in leg. alimentum n. 21. ff. de negotijs gestis, & repetat verius spectato iuris rigore Alexand. dicta leg. alimentum n. 6. Boët. conf. 17. num. 11.

Sed nullatenus recedendum est à communi sententia alere expensis matris delinquentis filios apud patrem alendos esse, vt habetur in dicta Authent. si pater. Et tradit Glossa in fine, & ibi Salicet. in fine, & Glossa in d. leg. alimentum, verbo materna. & ibi Bart. num. 1. Paul. num. 3. Glossa in cap. fin. verbo insidientur de conuers. in spual. Et ibi Anton. num. 11. Cardinus ff. 6. Syluest. verbo Filius quæst. 1. n. 24. Gutier. lib. 1. canon. qq. c. 24. num. 19. & de matr. q. 129. n. 5. Sanch. alios referens, lib. 10. disp. 20. num. 7. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. in fine. Ratio ea est, nam in penam delicti ob cuius causam matrimonium dissoluitur obligatur alimenta præbere filiis siue maiores triennio sint, siue minores. Ergo

Ergo mater eandem culpam committens aequè damnata censenda est, siquidem mater est correlatiuum patris, & dispositum in vno correlatiuo, in alio censendum esse dispositum, quando eadem militat ratio, vt multis comprobatur. Eucard. loco de correlatio num. 7. & 8. idèque lex regia 3. tit. 19. art. 4. vt vindicaret hanc obligationem alendi filios delinquentis expensis aliam esse ab obligatione, quæ iure communi parentibus inest, nullius mentionem patris delinquentis fecit, sed generaliter eam obligationem imposuit ei, qui diuortij causam dedit, siue filij maiores sint triennio, siue minores, ibi: [Y si caeçiese que se para el casamiento por alguna raçon derecha, à quel por cuya culpa se paffio es tenuto de dar de lo suyo con que etien los fijos si fuere rico quier sean menores de tres años quier seaa mayores; e el otro no fue en culpa los debe criar, e auer en guarda por tal raçon como sobredicha es.] Et cum lex penalis sit, nec pater tenebitur filios minores triennio, nec mater nocens maiores alere, quouique sententia adueniat, vt bene notauit Sanch. dicta disp. 20. num. 8. vbi num. 9. aduertit non esse hanc decisionem extendendam ad diuortium iniquè, & contrariis ordinem factum, quia lex regia 3. & dicta Auent. si pater expressè de diuortio legitimè factò loquantur, & pater extendendæ non sunt vitra casum in lege comprehensum.

Verum si diuortium neutrius culpa fiat, vt quando fit matris consensus, vel culpa vtriusque factum est, vt quando vterque de heresi damnatus est; vel vnus commisit adulterium, & alter heresim, rectè censet Thom. Sanch. disp. 20. num. 10. ius commune Codicis latum in leg. Nec filium, Cod. de patria potestate seruandum esse, vbi statuit filios minores triennio apud matrem, maiores vero apud patrem, cuiusque expensis alendos esse, nisi Iudex aliud fuerit arbitratus, iuxta leg. vnic. Cod. de diuortio factò, &c. quod nullà alià lege mutatum reperitur. At quando diuortium non solum quoad thorum, & habitationem, sed quoad vinculum fit, eo quod contractum matrimonium fuerit impedimento dirimente, filij eo tempore concepti vtriusque coniugis expensis alendi sunt, iuxta Textum in cap. 2. qui filij sunt legitimi. Quod videtur procedere siue sint minores, siue maiores triennio, eo quod æquum non sit vnum coniugem amplius quam alium grauari, cum vterque bonà fide processerit. Lex verò Codicis ita uens expensis matris minores triennio, & patris expensis maiores triennio alendos esse, expressè loquitur de filiis conceptis ex matrimonio legitimo. Non ergo debet ad conceptos ex matrimonio nullo extendi. Atque ita tradit Sanch. de aliment. tit. 1. quæst. 14. num. 8. & tit. 7. quæst. 11. num. 18. Sanch. lib. 10. disp. 20. num. 11. Quod si aliquis coniugum malà fide in contrahendo matrimonio fuerit, illius expensis filij alendi sunt, vt potè qui fuit in culpa vt haberetur, sicuti rectè notauit Sanch. supra.

§. XI.

Qualiter Religionis ingressu, vel Ordinis sacri assumptione diuortium inter coniuges fieri possit?

- 1 Coniux matrimonio consummato, & seclusa causa diuortij nequit licitè, nec validè Religionem profiteri.
- 2 Hic nulliter professus obligatus est castitatem seruare quantum commode possit.
- 3 Non est obligatus etiam ad Religionem in genere.
- 4 Potest sic professus propria auctoritate Religionem deservere.
- 5 Satisfit obiectioni.
- 6 Quæ dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu extorta sit.
- 7 Coniux absque alterius licentia nequit sacros Ordines suscipere matrimonio non consummato, validè tamen suscipit.
- 8 Ordinatus absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire nisi ipsa petat.
- 9 Vno coniuge ex licentia alterius Religionem ingredi diente, debet alter Religionem ingredi, nisi senex sit & nullum incontinentie periculum adsit.
- 10 Etiam in hoc proposito arbitrio Episcopi relinquitur.
- 11 Non est necessaria alia licentia nisi à coniuge ad Religionem ingressum.
- 12 Coniux iubens, Religionem ingredi debet vs in ea profiteatur, tamen si contra sentiat Palacios.
- 13 Votum perpetuæ castitatis, quod coniux in saeculo emittit, non fit solempne professione alterius.
- 14 Si coniux licentiam concedens nec Religionem ingrediatur, nec votum emittat non obinde alterius professio irritatur.
- 15 Si predictus coniux ex cuius licentia alter professionem emittit nolit profiteri, vel votum castitatis emittit, & pericu-

- lum incontinentia patitur, tenetur Episcopus professum coniugi reuocare.
- 16 Quæ dicta sunt de Religionis professione, eadem obseruari debent in Ordinis sacri assumptione.
- 17 Spectato iuris rigore verius censetur obligatum non esse coniugem concedentem licentiam Religionem profiteri.
- 18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare.
- 19 Si aliquis de facto sacris iniuriatus sit, quin vxor Religionem profiteatur, vel votum castitatis emittat, petatque sibi maritum reddi, reddi debet.
- 20 Votum castitatis, quod vxor in hoc euentu emittit inhabilem reddit coniugem ad matrimonium mortuo viro.
- 21 Quod verum est siue vxor consenserit expressè ordinationi, siue dissimulauerit.
- 22 Coniugatus ad Ordinem sacrum ascendens absque expressa vxoris licentia irregularis est.
- 23 Si ex vxoris licentia ascendat, ipsa tamen castitatis votum non emittat, etsi aliqui excusent à predicta irregularitate, seu suspensione, verius est in eam incidere.

Coniux matrimonio consummato, & seclusa alia causa diuortij nequit licitè nec validè religionem profiteri absque alterius coniugis licentia, vti habetur expressè in cap. quidam. 3. & cap. placet, de conuers. coniugat. coniux namque matrimonio consummato non est sui iuris, sed alterius, cui se per matrimonium tradidit, nequit ergo absque eius consensu tradi Religioni, sicuti seruus inuito domino non potest Religioni addici. Quod si de facto professionem emittat, repeti ab altero coniuge potest, vt potè qui ius integrum, & illæsum habet, cui professio nulla præiudicare non potest.

Verum hic nulliter professus obligatus erit ad castitatem seruandam quantum cum matrimonio comparari potest, vt cauetur in supradictis capitulis. Quidam, & placet, quia præsumitur se voluisse obligare in quantum possit. Cum ergo se potuerit obligare ad non petendum debitum durante matrimonio, & illo dissoluto ad integram castitatem, censendus est ad eam castitatem medià illà professione se obligare voluisse. At si expressam voluntatem habuisset non se obligandi ad castitatem, nisi dum in statu religioso persisteret, vel ex suppositione quod Religiosus esset, cessabit eius obligatio, quia decisio Pontificis solum in præsumptione fundatur, vt ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disp. 34. n. 3. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 29. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 11. num. 3. Gutierr. cap. 95. de matrim. n. 20. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 4.

Illud verò certum esse debet sic Religionem absque licentia coniugis profitentem, non remanere obligatum etiam ad Religionem in genere mortuà vxore, quia illa professio, & traditio nulla fuit, neque in illa imbibitur votum ingrediendi Religionem, sed est ipsemet ingressus qui cum nullus sit nullam parit obligationem, sicuti si coniugatus tentaret cum alia contrahere, ex predicto contractu neque sponsalia nascerentur, neque vlla obligatio mortuà coniuge contrahendi. In quo est latum discrimen à voto castitatis, quod durante coniugio vim habere potest, quatenus obligat ad non petendum debitum, & abstinentià à copula cum aliena. Secus est in professione, quæ cum absoluta sit stante coniugio nullum effectum habere potest coniuge non consentiente, vt colligitur manifestè ex dicto cap. placet. & cap. quidam de conuers. coniugator. Et tradit Sanch. d. disp. 34. num. 10. Lessius num. 25. Basil. Ponce, num. 5. Gutierr. cap. 95. à n. 23. Layman. d. cap. 7. num. 4.

Ex hac doctrina inferunt prædicti Doctores Basilio excepto sic professum coniuge non reuocante posse propria auctoritate Religionem deserere: vti deciditur cap. 2. 32. quæst. 5. iuncta Glossa ibi Et cap. vna sola 3. quæst. 5. & cap. accedens de conuers. coniugat. Imò Sotus in 4. d. 27. quæst. 1. art. 4. vers. casus autem Sanch. num. 15. Layman. num. 4. & alij censent obligatum esse ad coniugem redire, dum non consentit eius ingressui, quia est manifesta iniuria rem alienam, qualis tunc est coniugatus contra voluntatem domini retinere. Neque his obstat, Conc. Trid. sess. 25. c. 19. de regular. damnans tanquam apostatam eum qui quacunque ex causa habitum dimiserit, quia hoc intelligendum est cum spontè dimittit, secus si dimittit ex obligatione coniugij, vt ipsemet Basilius sibi contrarius explicat d. lib. 9. cap. 20. num. 2.

Neque his obstat quod in cap. placet de conuersione coniugat. asseratur de muliere sic Religionem ingressa in eius potestate non esse ad sæculum redire, sed in potestate mariti, & idèd, quantum ad ipsum tenuit votum, quod post mortem viri tenere non desit. Non inquam obstat, nam cum Textus dicit non esse in potestate mulieris ad sæculum redire, intelligi debet, quin Monasterio constet fuisse irritam professionem: aliàs ius haberet egressum impediendi. Vel dic non potest ad sæculum redire, hoc est ad vitam coniugalem vt antea

ratione voti castitatis quo est astricta, quo impeditur à debiti petitione, & mortuo coniuge altringitur ad continentiam.

- 6 Quæ dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu cadente in constantem virum extorta sit, quia metus reddit licentiam nullam, ut habetur *cap. accedens 17. de conuers. coniugator. cap. notificasti. 3. q. 5. & aduertit Sanch. disp. 3. §. 1. m. 1. Gutierr. d. c. 95. n. 24. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 11. m. 1. 5. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. 67. n. 4. Et idem est si dolo interueniente licentia fuerit extorta, quia tollit voluntarium, & colligitur ex *cap. veniens de conuers. coniugator. vbi mulier ea licentia ingrediens reuocaretur, nisi inhoneste vixisset, vt bene notatur aliis relatis Sanch. disp. 3. §. 1. m. 10. Gutierr. c. 95. n. 25. Basili. Ponce, d. cap. 11. m. 1. 5. Layman. c. 7. n. 4.**
- 7 Quoad Ordines atinet nequit coniux absque alterius licentia Ordines sacros suscipere etiam matrimonio non consummato, si tamen de facto suscipiat, validè suscipit. Est omnium sententia definita in *cap. coniugatus de conuers. coniugator. & in extrauag. Antiqua de voto. Neque obest quod ante consummationem matrimonij possit coniux ad Religionem transire alterius licentia minimè requisita, quia id permissum est eo quòd professio matrimonium ratum dirimat, secus Ordo sacer: & quia vtrique coniugi est communis potestas ad Religionem, secus ad Ordinem. Quapropter sic ordinatus poterit à coniuge reuocari, quia eius malitia non debet præiudicare coniugi. Excipit nisi ante consummationem velit Religionem ingredi. Quod si coniux tempore ordinationis non reclamauerit cum possit, etsi aliqui censent eo ipso licentiam concedere. Rectius Thom. Sanch. disp. 3. §. 1. m. 13. Gutierr. c. 95. de matr. n. 26. negant solam dissimulationem sufficientem esse, quia dissimulatio non est licentia: & in re ita graui, & iuri proprio præiudicanti expressa licentia requiritur sicuti ad Religionis ingressum, vt colligitur ex *cap. consultius de conuers. coniugator.**
- 8 Ordinatus verò absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire, nisi ipsa petat, maxime si matrimonium consummatum non sit, sicuti aduertitur in *suprad. extrauag. Antiqua de voto. Quinimò pluribus placet, vt videre est in Sanch. lib. 7. disp. 38. num. 16. non posse ad coniugem non exigentem redire, tamen si facta professione post matrimonium consummatum possit: quia professio absque licentia coniugis nulla fuit, at Ordo susceptus valorem habet. Sed verius apparet in vtroque casu idem esse dicendum, quia licet Ordo susceptus valorem habeat, non tamen pugnat cum matrimonio, nisi quatenus votum castitatis habet annexum, quod æquè habet professus. Ergo si non obstante eo voto professus redire poterit ad coniugem, sic poterit Sacris ordinatus: eo autem vtrunque redactio petere nequaquam poterit, bene tamen reddere ob coniugis ius, quod integrum est.*
- 9 Hucusque dixi de professione Religionis, & Ordinis assumptione absque licentia coniugis, ea verò posita validus, & licitus est ingressus, debet tamen is qui licentiam concedit simul ingredi iuxta Textum in *c. cum sit 4. de conuers. coniugator. nisi forte sit ita senex, vt nulla de eius incontinentia suspicio subit, vt habetur c. vxoratus 8. Et c. ad Apostolica 13. eodem tit. ibi Non est alter coniux recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi reliquos perpetuam continentiam reprobant, sed & vitam debet mutare (scilicet ingrediendo Religionem) nisi forte sit eius ætatis, vt sine suspitione incontinentia valeat in saeculo manere. Vbi notandum est non satis esse senilem ætatem habere, sed & incontinentiæ suspitione carere: neque è contrà sufficit de incontinentia suspectum non esse, sed oportet senem esse vtrumque enim requiritur, vt bene aduertit Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 9. & 10. Gutierr. c. 95. n. 8. & 9. Hæc dispositio vtrique coniugi communis est teste Sanch. lib. 7. disp. 32. in princ. Gutierr. c. 95. n. 1. Paulo Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. 67. n. 2. Basilio Ponce, lib. 9. c. 12. n. 1. quidquid absque fundamento censet Gaspar Hurtado disp. 11. difficult. 9. n. 28. Nam esto in *c. vxoratus*, sola vxor excipiatu ad Religionis ingressu, at in *c. ad Apostolica* vtrique coniux excipitur si ita senex sit, & absque incontinentiæ suspitione in saeculo remanere possit.*
- 10 Aetas autem in hoc proposito, vt exusetur vir aut femina à Religionis ingressu arbitrio Episcopi relinquatur spectatis personæ circumstantiis, valetudine, robore, & modo procedendi. Nam esto ad ouorum, & lactacionum ætatem, & ad excusationem icunij sexagesimus annus censetur sufficiens, quia hæc leges communitati imponuntur, ideòque spectant quod frequenter contingit, at in casu præsentis cum hæc dispositio non communitatem spectet, sed singulares personas, certa regula definiti nequit, vt bene notauit Basili. Ponce, d. lib. 9. c. 12. n. 3. in fine. Sanch. dicta disp. 32. n. 15. Gutierr. c. 95. num. 2. & 3. Plerumque in vitis sexagenaria ætas & in feminis quinquagenaria iudicari debet sufficiens, vt potè quæ spectato communi cursu insufficientis est generationi.
- Præter supradictam coniugis licentiam plures, quorum meminit Sanch. disp. 32. à num. 3. exigunt licentiam Episco-

pi, vt transitus in Religionem legitime, & validè fiat, nec renouari possit, argum. *c. si vir, & vxor. 27. q. 2. ibi: Si vir & vxor diuerrere pro sola religio inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat: & c. 1. de conuers. coniugator. dicitur: Si coniux senex sit esse votum in saeculo interueniente Episcopi auctoritate. Sed rectius Sanch pluribus relatis d. disp. 32. n. 4. Gutierr. c. 95. n. 4. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 2. Paul. Laym. lib. 5. sum. 10. 3. p. 67. n. 3. asserunt prædictam licentiam ad valorem professionis necessariam non esse, quia nec Textus in *c. si vir*, neque vllus alius pro valore professionis requirit licentiam Episcopi. Maior difficultas est, An pro licito ingressu necessaria sit? Sanch. Gutierr. & Basili. negant, eo quòd censent nullum esse latum præceptum in dictis capitibus; & si forte latum sit iam consuetudine esse abolitum. Cæterum verius censet & præceptum latum fuisse in dicto *cap. si vir, & vxor*: illa enim dictio nullatenus necessitatem importat saltem præcepti. Neque in contrarium est consuetudo, quin potius solum est licentiam Episcopi postulari in prædicto euentu, vt tradit Glossa in *d. cap. x. de conuers. coniugator.* & notauit Layman. *suprad.* Etenim cum Episcopo competat examinare, & iudicare, an coniux dans licentiam teneatur Religionem ingredi, vel satisfaciat suæ obligationi votum castitatis emittens, necessarium videtur licentiam Episcopi requiri maxime eo casu, quo coniux præbens licentiam ad Religionem non transiret.*

Et licet Palaçios in *4. d. 27. disp. 2. vers. quocirca*, censet à coniuge iuuenem suspectum de incontinentia non esse obligatum Religionem ingredi, vt in ea profiteatur, sed solum vt in ea reclusus à sæculari conuersatione semotus existat iuxta Textum in *cap. vxoratus de conuers. coniug. ibi: Si autem fuerit talis quæ suspitione non careat voto continentia celebrato à sæcularium hominum conuersatione semoueat. Communis, & vera sententia, quam tradit Abbas in *d. cap. vxoratus, & c. accedens de conuers. coniugator. Sylu. verbo Diuortium. q. 13. n. 2. Sotini 4. d. 27. q. 1. art. 4. vers. potest. Palaçios sibi contrarius d. 3. 2. disp. 2. vers. at vngentior est. Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 4. ad finem. Gutierr. c. 95. n. 6. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. num. 3. asserit necessariò debere esse ingressum ad proficiendum, vt satis colligitur ex Textibus de hac materia loquentibus: æquè enim de vtroque coniuge loquuntur. Nam Textus in *cap. vxoratus* post verba supra relata inquit, & in loco religio ubi Deo seruiat perpetuò committitur: reclusio namque perpetua solum ex professione Religionis provenire poterat. Sed expressius id traditur in *cap. 1. eodem tit. ibi: nisi vxor ad Religionem transferret, & cap. cum sit. ibi: Nisi vtrique ad Religionem migraverit, & cap. Agatholæ 27. q. 2. ibi: Postquam copulatione coniugij viri, atque mulieris vnum corpus effectum non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in saeculo. Quancunque autem Religionem approbatur, quæ proprie Religio sit ingrediens coniux huic obligationi satisfaciat. Vnde vt satis faciat assumptum habitu equitum sancti Ioannis: nam esto extra claustrum viuat, virtute professionis non est eisdem periculis, ac sæcularis subiectus. Atque ita docet Basili. Ponce, d. c. 12. n. 3. testaturque se vidisse in praxi obseruari, & merito: cum iura solum transiunt ad Religionem expolletent. Femina verò à fortiori satisfaciat ingrediens Religionem sancti Iacobi, quia vera est Religio, tamen contumaciter sitan eius vota solemnia, an simplicia fuerint.***

Votum perpetuè castitatis, quod coniux manens in saeculo emittit professione alterius in Religionem non fit solemnè, neque matrimonium subsequens mortuo coniuge diuinit, quia nullus est Textus, vnde ea solemnitas colligitur & sine manifesto fundamento in præiudicium matrimonij statuenda non esset bene ait Glossa in *c. seriatim, verbo post mortem 31. dist. Sanch. aliis relatis. lib. 7. disp. 32. n. 8. Gutierr. c. 95. num. 7. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 12. num. 3. Quippe nullum votum solemnè agnoscitur nisi in Religionem approbata, vel in Ordinis sacri susceptione emissum sit, vt decidit *in cap. qm. de voto in 6.**

Quod si coniux de licentia alterius professionem emittat, & concedens licentiam Religionem non ingrediatur cum iuuenis sit, vel de incontinentia suspectus, non obinde eius professio irritatur, sed firma persistit, vt colligitur aperte ex *c. Agatholæ 27. q. 2. vbi ad valorem professionis considerat Textus vel licentiam coniugis, vel illius conuersionem. Et in c. ex parte el. 1. de conuers. coniugator. ibi: Quia verò licet prædictus D. vxore sua in saeculo remanente de iure ad Religionem nequiverit professi, &c. Non enim dicitur professio nulla, sed facta contra iuris ordinem, cuius omisio quando non est de substantia non vitiat actum, sicuti multis allegatis comprobatur Sanch. lib. 7. disp. 33. n. 2. & seqq. Gutierr. d. c. 95. n. 11. & 12. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 4.*

Quapropter si prædictus coniux, ex cuius licentia alter professionem emittit inducitur ad Religionem proficiendum, vel votum emittendum, sicuti obligatus est eo ipso quo licentiam concessit, compelli tamen non potest. Quia votum castitatis, Religionis quæ assumptio ex propria, & non ex aliena voluntate esse debet, vt tradit Lessius lib. 2. c. 4. n. 26. in 2. edit. Quinimò si periculum sit incontinentiæ, re-